

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΑΘΗΝΑΙ

1936—37

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ :

Μέρη τέσσαρα. (Α', Β', Γ', Δ') (Ἔκδοση Σιδέρη)

ΤΟΥΡΚΕΜΕΝΗ :

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗ-
ΜΑΤΑ (Ἔκδοση Δημητράκου)

«Πιὸν κόμμάτι ζωῆς, χωρὶς κανένα στόλισμα παραμυθιοῦ
χωρὶς κανένα μυστήριον ποιητικὸ ἢ θᾶμα θρύλλου»

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Συχνά παρατηρείται πολλοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἰδίας γενεᾶς νὰ ἐκδηλώνουν, ἂν καὶ ἐργαζόμενος ὁ καθένας χωριστά, τὰ ἴδια πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἄλλοτε πάλι βλέπουμε—φαινόμενο παράλληλο καὶ μελετημένο ἀπὸ καιρὸ—διαφόρους σοφοὺς νὰ καταλήγουν ξεχωριστὰ ὁ καθένας, ταυτοχρόνως στὶς ἴδιες ἀνακαλύψεις, ἀκόμη καὶ στὶς ἴδιες ἐφευρέσεις. Τέλος εἶναι σ' ὅλους γνωστὸ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε τάσεις, ρεύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάντα ἓνα τὸ ἰσχυρότερο ἢ τὸ πρὸ ἐκδηλοῦν χαρακτηρίζει ἐκάστοτε τὴν κάθε ἐποχὴ ξεχωρίζοντάς τὴν ἀπὸ τὴν προηγούμενὴ καὶ τὴν ἐπομένη. Μάλιστα ὁ Ἀλβέρτος Τιμπωντέ ἀπὸ τέτοιες παρατηρήσεις ὁρμώμενος, εἶχε καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ καλύτερο πλάισιο γιὰ τὴ διατύπωση τῆς πνευματικῆς ἱστορίας ἐνὸς τόπου εἶναι ὁ χωρισμὸς κατὰ γενεάς, καθ' ὁμάδες, δηλαδὴ, διανοομένων, οἱ ὁποῖοι ταυτοχρόνως περικυβόκουν ἐκδηλούμενοι ἐκφράζοντες ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του τὶς ἴδιες ἀνησυχίες, τὰ ἴδια ἐνδιαφέροντα, τὰ ἴδια προβλήματα.

Οἱ κοινὲς ὅμως αὐτὲς πνευματικὲς ἀπασχολήσεις δὲν ἐμφανίζονται πάντα μὲ μία καὶ τὴν ἴδια πορεία, ἀλλὰ κάποτε παίρνουν πολλὰ διαφορετικὸν δρόμον γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν συχνὰ ἢ λογοτεχνία καὶ ἢ ἐπιστήμη κατευθύνονται, ἂν καὶ σὲ πολλὰ διαφορετικὰ ἐπίπεδα ἀπὸ τὶς ἴδιες προϋποθέσεις, ἀπὸ παρόμοια δεδομένα. Ἔτσι ἡ ἀνάπτυξη τῆς γαλλικῆς ἱστοριογραφίας γύρω στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος συμπίπτει μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων μυθιστορηματικῶν συνθέσεων, ποὺ χαρακτηρίζουν μίαν ἀπὸ τὶς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ μυθιστορήματος. Ὁ ὕλισμός τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἐβρῆκε τὴν λογοτεχνικὴν του ἔκφραση στὸν ρεαλισμὸ. Στὸν τρόπο μας πολλὰς ἐνάντιες περιστάσεις ἐμπόδισαν τὴν φυσιολογικὴν γέ-

νεση καὶ ἀνάπτυξη τῶν πνευματικῶν προβλημάτων. Τὰ περισσότερα προβλήματα μᾶς ἤρθαν ἔτοιμα ἀπ' ἑξῶ, χωρὶς νὰ ἀνταποκρίνονται σὲ βαθύτερες ἀνάγκες τοῦ τόπου καὶ γιὰ τοῦτο ἔμειναν ξένα ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε πνευματικὴ μας κίνηση καὶ ἐμαράζωσαν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο. Μερικὰ ζητήματα τὰ ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὴ βαθεῖα ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ἓνα αἶσθημα, ποὺ στὸ ἐπίπεδο τῆς ὕλικῆς ζωῆς μόνο μὲ τὴν πείνα καὶ μὲ τὴν δίψα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ παρομοιάσει.

Ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀνάγκη γεννήθηκε ἡ λαογραφία στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Νικόλαος Πολίτης ὑπῆρξε ὁ μεγαλοφυὴς δέκτης, ὁ ὁποῖος πρῶτος συνειδητοποίησε τὴν ἀνάγκη αὐτή, καὶ σὲ διάστημα λίγων ἐτῶν τὴν ἔφερε στὸ ἐπίπεδο μιᾶς ἀριτίας καὶ ὀργανωμένης ἐπιστήμης μὲ τοὺς νόμους καὶ τὶς μεθόδους της. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως, σὲ ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο, ἓνα ἄλλος μεγαλοφυὴς δέκτης, συνελάμβανε τὸ διάχυτο αἶσθημα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, καὶ μὲ τὴν ἴδια γρηγοράδα, μὲ τὴν ἴδια ἀσφάλεια, ὕψωνε τὴν ἠθογραφία στὴν τελειότητα τῆς τέχνης. Σύγχρονος τοῦ Νικολάου Πολίτη, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης — λίγους μῆνες μεγαλύτερός του — μᾶς ἔδινε τὴν καλλιτεχνικὴ σύνθεση τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς σὲ μιὰ σειρά ἀνεργάδιαστες εἰκόνες, τὴν ὥρα ποὺ μὲ αὐστηρὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα ὁ Πολίτης μᾶς ἔδινε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναλύσεώς της. Καὶ στοὺς δύο μιὰ κοινὴ ἀνάγκη, μιὰ κοινὴ συνείδηση ἐδέσποζε : ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ζωντανὴ πραγματικότητα, ἐνῶ τριγύρω της ἔσκαζαν οἱ πολυχρώμες σαπωννόφουσκες τοῦ καθαρενουσιάνικου πνεύματος στὴν ἱστορία, στὴν ἀρχαιολογία κτλ. ἡ συνείδηση πὼς μόνο σαφὴς γνώσις τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, τῆς ιδιοτυπίας της, μπορούσε νὰ μᾶς δώσει ἓναν πολιτισμὸ βιώσιμο. Ὡς μὴν ξεχνοῦμε ἀκόμη πὼς τὴν ἴδια χρονιά μὲ τὸν Παπαδιαμάντη ἐγεννιόταν καὶ ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ, μᾶς ἔδωσε τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ γνώση αὐτήν.

*
* *

Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέση γιὰ νὰ ἐξετάσουμε εἴτε τὸ γενικώτερο πρόβλημα τῶν συμπτώσεων, τὸ ὁποῖον ἔθιξα στὴν ἀρχὴ τοῦ προ-

λόγου μου, οὔτε τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ταυτοχρόνου ἀνθίσεως τῆς λαογραφίας καὶ τῆς ἠθογραφίας στὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ μᾶς ἀρκεῖ ἡ διαπίστωση τοῦ φαινομένου μᾶς ἀρκεῖ κυττάζοντας ἀπὸ πῶς κοντὰ νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι μία καὶ ἐνιαία εἶναι ἡ πηγὴ ποὺ ποτίζει τὰ δύο λουλούδια. Ὁ λαογράφος καταγράφει τὸ ἔθιμο ἐνὸς τόπου, στατικά, ἂν μπορῶ νὰ πῶ ὁ ἠθογράφος τὸ περιγράφει, μᾶς τὸ δίνει μέσα στὴν κίνησή του, στὸ ρυθμὸ του, δεμένο μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ὁ λαογράφος συλλέγει τὰ παραγούδια, ὁ ἠθογράφος τὰ σκορπᾷ μέσα στὸ ἔργο του, θὰ μᾶς τὰ δείξει ἄλλοτε νὰ γενιοῦνται, ἄλλοτε νὰ συνδέωνται μὲ μιὰ γιορτὴ, μὲ ἓνα παίχνιδι, μὲ μιὰ ἐργασία. Ἡ λαογραφία μᾶς δίνει ἀτόφια τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἡ ἠθογραφία τοποθετεῖ μέσα στὸ ζωντανό, φυσικό τους πλαίσιο. Ἡ στοχαστικὴ παρατήρηση τῆς λαϊκῆς ζωῆς βρίσκεται στὴ ρίζα καὶ τῶν δύο· ἡ μία συμπληρῶνει καὶ φωτίζει τὴν ἄλλη.

Ἔτσι, φαίνεται ἐπόμενο, ὅταν ὁ λαογράφος ἢ ὁ συλλέκτης λαογραφικοῦ ὕλικου βρεθῇ νὰ εἶναι καὶ λογοτέχνης, νὰ θελήσει παραλλάξῃ μὲ τὸ λαογραφικὸ τοῦ ἔργο, νὰ ἠθογραφήσῃ τὸν τόπο ποὺ λαογραφεῖ. Μέσα στὴν ἠθογραφία του θὰ βάλῃ τὸν πλοῦτο τοῦ ὕλικου ποὺ ἐμάζεψε, ἁρμονισμένο σὲ ζωντανὰς ἐνότητες, ἀλλὰ, ἀκόμη δίπλα σ' αὐτὸν θὰ βάλῃ τίς ἀγαμνήσεις του, ὅ,τι ἀγάπησε κι' ὅ,τι τὸν συνεκίνησε ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ἠθογραφεῖ, καὶ ποὺ συνήθως εἶναι ὁ τόπος ὁ δικός του· θὰ βάλῃ τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο τοῦ ὑποκειμένου, ποὺ ἡ ἐπιστήμη τὸ φοβᾶται καὶ τὸ ἀποδιώχνει, μὰ ποὺ ἡ τέχνη τὸ ἀποζητεῖ, γιατί αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς μαζι καὶ τὸν προσορισμὸ τῆς. Ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀπλῶς ἐπιστημονικὸ δοκουμέντο, γίνεται δοκουμέντο στὴ δεύτερη δύναμη, δοκουμέντο ὄχι μόνο πραγμάτων καὶ περιστατικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιδράσεων ποὺ τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ τὰ περιστατικὰ γεννοῦσαν στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, στὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέως. Εἶναι λάθος μας, ἄλλωστε, γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὶς ἐπιστήμες ποὺ ἀγγίζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, νὰ θεωρῶμε ὅτι γνωρίζουμε τὰ πράγματα, ὅταν δὲν γνωρίζουμε τίς ἀντιδράσεις, ποὺ προκαλοῦν τὰ πράγματα στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Τότε μόνο ἀρτιώνονται οἱ τέτοιες γνώσεις μας καὶ γίνονται ὕλικὸ ζωῆς, ὅταν ἀφομοιώνονται μὲ τὸν ψυχικὸ βίον καὶ παίρνουν τίς μορ-

φῆς τῶν θεμελιαδῶν ἐκδηλώσεών του· γιὰ τοῦτο λέω πῶς ἡ ἠθογραφία συμπληρώνει καὶ φωτίζει τὴν λαογραφία, γιὰ τοῦτο νομίζω τὴν μία ἀναπόσπαστο συμπλήρωμα τῆς ἄλλης (ἀπὸ κάποιες πλεονεξίες ποὺ ἐξετάζω ἐδῶ).

Ὁ κ. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου τοῦ ὁποῖου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προλογίζω ἐδῶ μὲ πολλοστὴ συλλογὴ ἠθογραφιῶν, εἶταν, θὰ ἔλεγα, γεννημένος γιὰ νὰ ἐνώσει σ' ἓναν τέλειο κύκλο τὸ ὕλικό τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴ μορφὴ τῆς τέχνης. Φιλόλογος, συλλέκτης συστηματικὸς λαογραφικοῦ ὕλικου, ἐγεννήθηκε καὶ ἔζησε τὰ πρῶτα του χρόνια στὶς Σαράντα Ἐκκλησιές, μέσα σὲ μιὰ τυπικὴ ἑλληνικὴ οἰκογένεια, γιὸς παπᾶ, ἀναπνέοντας τὰ ἥθη καὶ τὶς παραδόσεις τῆς παλαιστάτης ἐκείνης ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἀγάπησε τὸν τόπο του, ἀγάπησε τὸ σπίτι του, ἔζησε ἐντατικὰ τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἔννοιες τῆς πρώτης του ἡλικίας· τὶς ἀναμνήσεις αὐτῶν ὅλων, τὴν ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, τὴν ζωὴ τῆς τουρκοκρατουμένης πόλεως, τὶς συνήθειές τους, τὰ ἔθιμά τους, τοὺς τύπους της, μᾶς τὰ ξαναδίνει μὲ τὴ λαχτάρα τῆς ἀναμνήσεως, μὲ τὴ ζωντάνια τῆς τέχνης. Ἡ ἀναπλαστικὴ του ἱκανότης εἶναι πραγματικὴ καὶ μεγάλη· ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον διαγράφει τοὺς ἥρωας τῶν διηγημάτων του εἶναι τέτοιος, ὥστε ὅταν μὲ φορὰ τὰ διαβάσεις, δύσκολα ξεχνᾷς τὸν δάσκαλο τὸν Πατρικόπουλο, τὸν Παπαχριστόλδο, τὴν παπαδιά, τὴν πόταπη καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς μικρῆς τους κοινωνίας. Ἡ ἀσφάλεια τῆς περιγραφῆς, ἡ ζωντάνια τοῦ διαλόγου, ἡ λεπτὴ θυμοσοφία τοῦ συγγραφέως, ἀποτελοῦν, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς μορφῆς τὰ κυριώτερα, κατὰ τὴ γνώμη μου, θέλητρα τῆς ἀφθόνου ἠθογραφικῆς του παραγωγῆς.

Ἀλλὰ περισσότερο παρὰ στὰ ἔκδηλα λογοτεχνικά του χαρίσματα, θὰ ἤθελα νὰ ἐκταθῶ ἐδῶ, σύμφωνα πιστεύω καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ιδίου, στὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα προσφέρει μὲ τὰ διηγήματά του, ἐνὸς ιδιότυπου τοπικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήκει πλέον στὴν ἱστορία. Στὰ χρόνια τὰ ὁποῖα μᾶς περιγράφει, οἱ πολιτεῖες ὅλες τῆς ἀνατολῆς, μὲ τὰ ὑποτυπώδη μέσα τῆς συγκοινωνίας ποὺ διέθεταν, ζούσαν ἢ κάθε μιὰ τὴ δική της ζωὴ, στήριγμένη σὲ παράδοση αἰώνων· ὁ κ. Παπαχριστοδούλου πολὺ διακριτικὰ, χωρὶς νὰ ἐκφεύγει

ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ διηγήματος, μᾶς δίνει τὰ ιδιότυπα ἥθη τῆς πατρίδος του, ξεχωρίζοντάς τα, διὰ τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία, ἀπὸ τὰ ἥθη ἄλλων τόπων κοντινῶν ἢ μακρυνένων. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα γίνεται ἡ ἀπόδοση τῶν ιδιωματικῶν στοιχείων τῆς γλώσσας τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐξ ἄλλον, οἱ παραδόσεις ὅπως καὶ ἡ γλώσσα ἀκολουθοῦν στὴ διαδρομὴ τους ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς, τὲς ἐμπορικὲς ἀρτηρίες, τὰ συγκοινωνιακὰ δίκτυα μέσα στὰ διηγήματα τοῦ κ Π. Παπαχριστοδοῦλου βρίσκουμε καὶ στοιχεῖα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῇ ὅχι πὰ τίς διαφορὲς ἀλλὰ τίς ὁμοιότητες ἀνάμεσα σὲ τόπους συνδεδεμένους ἀπὸ κάποιο λόγο μετὰξὺ τους: συγκοινωνία, ἐπιμιξίες, μετακινήσεις πληθυσμῶν. Τέλος, ὑπάρχει σὲ κάθε λαό, σὲ κάθε ομάδα λαῶν ἓνα κοινὸ ὑπόστρωμα σοφίας καὶ παραδόσεων, χρωματισμένο ἐκάστοτε ἀπὸ τίς συνθήκες τοῦ τόπου ὅπου τὸ συλλέγουμε καὶ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, τῆς συγκριτικῆς λαογραφίας, ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίνει κάποιο ὕψος, πολὺτιμο πάντως, γιὰ ἀντιλεῖται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πηγὴ του.

Ἔτσι συμπληρώνεται ὁ ἠθογραφικὸς κύκλος τῆς ζωῆς τῆς ἀκμαίας ἐκείνης ἐλληνικῆς κοινοπόλεως. Ἦταν ὠραία καὶ πλήρης ἡ ζωὴ ἡ ἐλληνικὴ σὲ τὰ τέλη τῆς περασμένης ἑκατονταετηρίδος, κι ἂς ἦταν σηματοδεμένη ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς σκλαβιάς. Ἰσα-ἴσα μάλιστα ἡ πὺρ ἔντονη ἐντύπωση ποὺ μᾶς δίνουν οἱ ἀνὰ χεῖρας ἠθογραφίες ὅσο καὶ τὰ ἱστορικὰ δοκουμενὰ καὶ οἱ ἀναμνήσεις ποὺ σώζονται ἀπὸ τὴν Θράκη, τὴν Ἡπειρο, τὸν Πόντο, εἶναι πὺρ Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἐξοῦσαν ἀδελφικὰ χωρὶς τὸ πνεῦμα τῆς φυλετικῆς ἐχθρότητος ποὺ ἀνεπτύσσετο σὲ στιγμὲς κρίσεως, καὶ τοῦτο ὅχι πάντα. Ἡ ιδιωτικὴ ζωὴ εἶχε περίπου τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν περισσοτέρων τουρκοκρατουμένων ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν μὲ κάποιαν ἴσως μεγαλύτερη ἐλευθεριότητα, τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε ἐνδεχομένως ν' ἀποδώσουμε στὴν σχετικὴ γειννίαση μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ ἐνδιαφέρον μου ἰδίως ἐκίνησαν οἱ ὅροι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, οἱ πρωτότυπες καὶ τόσο ἀνθρώπινες σχέσεις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, τὰ ταξίδια τῶν κεραμηδάρηδων, τῶν ἐμπόρων, κλπ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς αὐτοὺς, ἄλλωστε, ἐξακολούθουν νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον ὅχι πὰ μόνο γιὰ τὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν πολιτικό.

Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου εἶχε τὴν εὐτυχὴ ἔμπνευση νὰ συνοδεύσει τὸ κείμενό του μὲ μερικὲς εἰκόνες οἱ ὁποῖες συμπληρώνουν τὴν ἰδέα τῶν τόπων καὶ τῶν ἐθίμων ποὺ μᾶς περιγράφει Ἡ σκέψη του, εἶναι νομίζω, πολὺ καλὴ καὶ θὰ ἦταν εὐχρὴς ἔργο ἂν βρισκόταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ θὰ συστηματοποιοῦσε μὴ προσπάθεια πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση : ἡ ἵδρυση ἐνὸς εἰκονογραφικοῦ ἀρχείου ποὺ θὰ συνεκέντρωνε φωτογραφίες καὶ ἄλλα εἰκονογραφικὰ δοκουμενὰ θὰ συνεπλήρωνε κατὰ τρόπον ἀπαραίτητο τὸν κύκλο τῶν ἐλληνικῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν. Σκέπτομαι τώρα τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο ποὺ εὐρῆκε τὴν ψυχὴν του στὴν κ. Μ. Μερλιέ· κατὰ ἀνάλογο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ τὸ «εἰκονογραφικὸ ἀρχεῖο» καὶ γιὰ ἀφορμὲς ἀνάλογες, οἱ ὁποῖες ἐπείγουν : ὕστερα ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἱστορία, ὁ ἐλληνισμὸς ἄλλαξε γιὰ πρώτη φορὰ γεωγραφικὴ ὄψη μὲ τὴν μικρasiatikὴ καταστροφὴ καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ μετέβαλε καὶ τὴν λαογραφικὴ σύνθεση τοῦ ἐλληνισμοῦ : ἐπαρχίαι μὲ ἰδιαίτερο πολιτισμὸν χάθηκαν, οἱ κάτοικοί τους σκορπίσθηκαν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσχημάτισαν νηοῖδες τόσο μικρὲς, ὥστε γλῆγορα κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὰ περισσότερα τουλάχιστον χαρακτηριστικά τους, ἐνδυμασίαι, σκεύη, ἐσωτερικὴ διακόσμηση κλπ. Ὅλα αὐτὰ θὰ ξεχασθοῦν, θὰ χαθοῦν, γιὰ μᾶς ἂν δὲν ληφθῇ μὴ ἐγκαιρῇ μέριμνα γιὰ τὴν περισυλλογὴν τους· μεμονωμέναι σχετικὲς προσπάθειαι, ξέρω πῶς ἔχουν γίνῃ ὡς τὰ τώρα, ἀλλὰ θὰ ἦταν καιρὸς ἐπὶ τέλους νὰ συστηματοποιηθοῦν.

Γιατὶ ἀνῆκουν πλέον στὸν κόσμον τῆς ἱστορίας. Εἶναι περιττὸ νὰ σχολιάζει κανεὶς τέτοια πράγματα ἢ νὰ θρηνεῖ πάνω στὰ εἰρεῖνια τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἔστω καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ οἰοδήποτε πνεῦμα ἐθνικισμοῦ. Ὅμως κάθε ποὺ τὰ σκέπτομαι ξαφνίζομαι καὶ χρειάζεται ὅλη ἡ θέλησή μου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τὰ ἰδῶ ὅπως εἶναι. Ἡ Θράκη, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ὁ Πόντος, ἀνεξάντλητοι πηγές, ἐνὸς ἐλληνισμοῦ συνεχῶς ἀνανεουμένου, ἐστειρεύσαν πλέον γιὰ τὴν ἱστορίαν μας! Ἄλλοι πηγαίνουν σήμερον πρὸς τοὺς μεγάλους ἐκείνους τόπους ἀναζητῶντας τοὺς τύπους τῶν πατέρων τους, λίγους ἀνθρώπους τῆς στυμμένης ἐστίας ποὺ ἐφώτισε τὰ πρῶτα τους νῆατα. Κι ἐμεῖς ὅμως, ὅσοι ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἑλλάδα (ποὺ ἦταν, ἀλήθεια, ἡ τε-

λευταία μέσα στοὺς χρόνους τῆς ἱστορίας), καὶ ἐμεῖς ἀκόμη, μὲ τὴν ἴδια ψυχὴ πορευόμαστε πρὸς τὰ ἐκεῖ: ἀρχαῖα κέντρα ζωῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ στὸν ὁποῖον προσέφεραν κάποτε τὴν θρησκεία του καὶ τὴν φιλοσοφία του, σ' ἐκεῖνα ἀναζητοῦμε τοὺς μακρυνούς μας προγόνους. Καὶ εἶμαι ἰδιαίτερος εὐτυχής, πὺν τὸ δυσπρόστατο ἔργο τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδοῦλου, μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία μαζὶ μὲ τὴν ἐκτίμησή μου πρὸς αὐτὸ νὰ ἐκφράσω καὶ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὸν τόπο πὺν τὸ ἐνέπνευσε.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ
 1937
 ΠΑΥΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶς, προλογίζων τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παπαχριστοδοῦλου, τὰ ἠθογραφικὰ αὐτὰ διηγήματα ἐκφεύγουν κατὰ πολὺ τῶν ὁρίων πὺν τάσσει ἡ μορφή παρομοίου λογοτεχνικοῦ εἶδους. Ἀδιάφορον ποῖαν ιδέαν ἔχει κανεὶς διὰ τὸ ἠθογραφικὸν διήγημα, δὲν ἡμπορεῖ παρὰ νὰ παραδεχθῇ πὺς ὅταν ὁ γράφων ἔχη τὴν τέχνην καὶ τὴν παρατηρητικότητα συμπαραστάτας, ἀποκτᾷ τοῦτο μίαν ἄλλην ἀξίαν, διότι ζωντανεῖ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ.

Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου ἀντὶ νὰ μᾶς δώσῃ μίαν σειρὰν μελετῶν διὰ τὴν λαογραφίαν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς πατριῆς γῆς— τοῦ βορείου καὶ βαρυνχειμονιατικοῦ τόπου— μᾶς δίνει μίαν σειρὰν ἠθογραφιῶν, μέσα ἀπὸ τὰς ὁποῖας ξεγύρνεται ὁ πόνος διὰ τὴν σκλαβωμένην πατρίδα καὶ ζωντανεῖται ἡ ζωὴ τῶν ἀπλῶν ἐκείνων ἀνθρώπων πὺν ἦσαν δεμένοι ἀπὸ χιλιετηρίδων μὲ τὴν γῆν τῶν καὶ τὸν ἐθνισμόν τῶν.

Κατὰ ἀνάλογον ἔκαμαν πολλοὶ παλαιότεροι λόγιοι. Ἐπαιρναν μίαν ὑπόθεσιν καὶ μᾶς περιέγραφον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τοποῦς καὶ ἐθιμῶν. Τότε δὲν ὑπῆρχαν αἱ κοσμοπολιτικαὶ ἐκδηλώσεις πὺν πλαισιώνουν σήμερον κάθε βιβλίον ταξιδιωτικῶν ἢ ἄλλων ἐντυπώσεων καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ὁ τρόπος νὰ μὴ κουράζεται ὁ ἀναγνώστης.

Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου γράφει ἠθογραφίας διὰ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀνάμνησιν ἐθιμῶν, διὰ νὰ διασώσῃ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Σαραντα Ἑκκλησιῶν καὶ διὰ νὰ ὑψώσῃ ἕνα ὕμνον εἰς τὴν γενέτειραν. Ἄν τὸ κατορθώῃ τὸ ἀποδεικνύουν τὰ ἀκούσια δάκρυα πὺν φθάνουν πολλὰς φορὲς εἰς τὰ μάτια. Τὰ αἰσθήματα τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, αἱ πικρίαι, οἱ καύμοι τῶν, ἡ χαρὲς τῶν, ἡ λαχτάρες τῶν δὲν χρειάζονται μεγάλα μέσα διὰ νὰ ζωγραφισθοῦν. Χρειάζεται νὰ κοινοῇ ψυχικῶς μαζὶ τῶν ἐκείνων πὺν γράφει. Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου κοινωνεῖ. Δὲν ἡμποροῦσε παρὰ νὰ εἶνε καλὸν τὸ βιβλίον του.

Κ. Θ. Δ.

Τις Θρακικὲς Ἡθογραφίες μου ἐνεπνεύσθην ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν ἐχάσαμε τὴν Ἀν. Θράκη. Ἐίχα φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα μου, τὶς Σαράντα Ἑκκλησίες, παιδὶ στή Φιλιππούπολη γιὰ νὰ σπουδάσω σὶὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα. Ἐκτοτε—τώρα πᾶνε 36 χρόνια— δὲν μπόρεσα νὰ πάω ἄλλη μιά. Ἡ ἀπελευθέρωσή της βάσταξε τόσο λίγο. Ὅμως ὁ νοῦς μου, ἡ σκέψη μου, ἡ θύμησή μου, ἡ ψυχὴ μου γυρίζουν ἐκεῖ, στή χώρα αὐτή, πὺν τόσες ἔχει ἀρετές, καὶ θάταν τόσο χρήσιμη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὰ πλούσια ἐδάφη της, γιὰ τοὺς φιλόπονους κι' ἔξυπνους ἀνθρώπους της.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν γράφω διηγήματα, ὅταν θὰ πλησιάζουν οἱ γιορτές, μέσα μου ἀνάβει ἡ νοσταλγία. Καὶ γράφω τότε μὲ τὶς παλιὲς ἀναμνήσεις τὰ διηγήματά μου, γιὰ νὰ θυμίζω τὴ δύσμοιρη γιὰ μᾶς Θράκη, τὴ φυλὴ πὺν τὴν ἔχασε, καὶ πὺν τὴν ἐτίμησε μὲ τὴ δουλειὰ της, μὲ τὸ πνεῦμα της, μὲ τὸν πολιτισμὸ της.

Τὰ διηγήματά μου «Χριστοῦ γεννα στή Θράκη» πὺν οἷς παρουσιάζω παρακάτω εἶναι ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ της, ἀπὸ τὴν πηγαία ἐκδήλωσή της. Ὅχι τοῦ γραφείου κατασκευάσματα, ἀλλ' ἀληθινὲς ἱστορίες, πὺν προσπαθῶ νὰ τὶς βάλω στὸ νόημα τῆς τέχνης.

Ἡ βαθειὰ ἀγάπη καὶ νοσταλγία μου γιὰ τὴν πατρικὴ μας γῆ—τόπο βορεινὸ καὶ βαρυνχειμωνιάτικο τὶς μέρες μάλιστα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς— μὲ ὀδηγοῦν καὶ μὲ βοηθοῦν νὰ ἱστορήσω τοὺς ἀνθρώπους μου, τὰ σπῖτια μας, τὰ ἔθιμά μας, τὰ λόγια μας. Ὅλα εἶναι ἀληθινὰ καὶ σὰν ἀληθινὰ—ἐπειδὴ συγκινοῦν ἐμένα— θαρρῶ νὰ συγκινοῦν καὶ τοὺς ἄλλους. Παπαδοπαῖδι καὶ γώ, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, αἰσθάνομαι βαθειὰ καὶ πραγματικά τὴ θρησκευτικὴ συγκίνηση τῆς μεγάλης αὐτῆς γιορτῆς, ὅπως τὴν αἰσθανόταν κι' ὁ μυστικοπαθὴς Σκιαθίτης. Δὲν πλάθω μὴ τυχαία ἐπιφανειακὴ σχέση τῶν διηγημάτων μου μὲ τὰ Χριστούγεννα. Προσπαθῶ νὰ ζωγραφίσω τὰ πράγματα μὲ τὴ συγκίνηση συνυφασμένα, νὰ δώσω τὴν εἰκόνα τῶν ἡμερῶν τῆς μεγάλης γιορτῆς, πὺν τόσο στή Θράκη μᾶς συγκινοῦσε.

Τὴν ἀξία τῆς ἐργασίας μου, τῆς λογοτεχνικῆς, πολλοὶ τὴν ὕμνησαν, ἄλλοι τὴν παραδέχθηκαν κι' ἄλλοι τὴ χτύπησαν. Ὅμως γενικὰ κάποια συγκίνηση γέννησε στοὺς ἀνθρώπους πὺν διαβάζουν. Κι' αὐτὸ εἶναι ἱκανοποιητικό.

Τὸν τόμο αὐτὸ τὸν στολίζουν Θρακιώτικα σκίτσα. Σκίτσα πὺν δίνουν μὲ γραμμὲς ἁπλὲς μὰ ἰδιαίτερη ἔκφραση, μὰ εἰκόνα τῆς Θράκης. Εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ τὸν "Αἰκὶ Παπαχριστοδούλου, πὺν κι' αὐτὸς μὲ τὸ ἴδιο αἶσθημα ζωγραφίζει τὰ σπίτια, τὴ φύση, τὴ ζωὴ, τοὺς ἀνθρώπους, πὺν καὶ γὼ τοὺς εἰκονίζω μὲ λόγια. Εἶναι ἀληθινά, σὰν τὴ ζωὴ, πὺν πάει κι' ἔσβυσε καὶ χάθηκε ἀπὸ τὸν ὥραϊο τόπο, πὺν τώρα τουρκοπατιέται.

Νά, τί μοῦ ἔγραψε στὰ 1927 γιὰ τὰ διηγήματά μου ὁ μακαρίτης γλωσσολόγος Φιλήντας — ψυχὴ εὐαίσθητη, πὺν ἔζησε στὴ Θράκη κι' ἔννοιωσε τὴν συγκίνηση τῆς Θρακικῆς γῆς — συγκινημένος Χριστουγεννιάτικες μέρες, ἀπὸ τὸ διάβασμά τους.

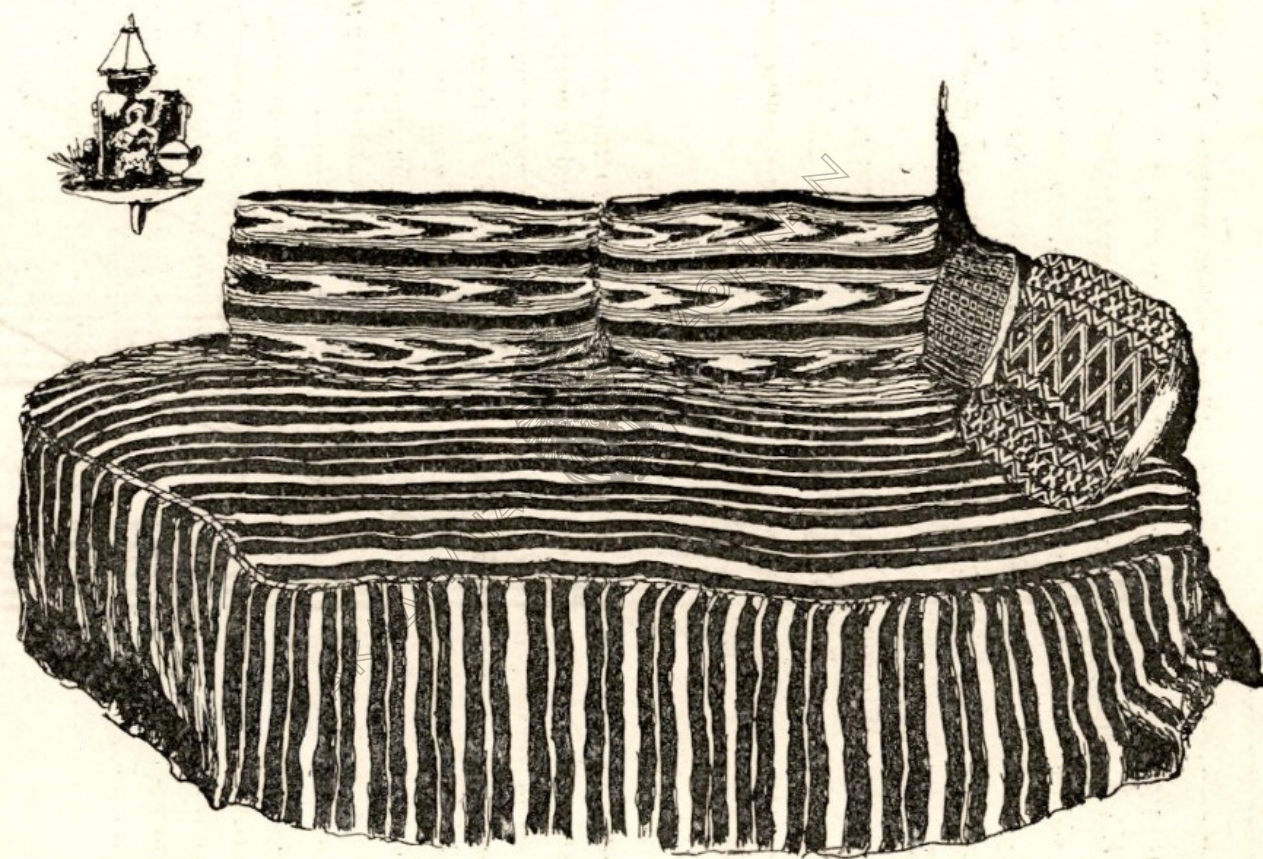
Πολύδωρε, γειά σου καὶ χρόνια πολλά.

Διαβάζω τὸ βιβλίο σου — τὴ στιγμή πὺν δε διαβάζω πὰ τίποτε, γιὰτὶ δὲν ἔχω καιρὸ οὔτε λεπτὸ νὰ γάνω. Μὰ τὸ βιβλίο τὸ δικό σου εἶναι τόσο ἔλκυστικό, τόσο τεχνικό, τόσο τέλειο! Πὺν τὰ βρίσκεις ἀδερφέ μου, πὺν τὰ βρίσκεις, πὺς καταφέρνεις καὶ τὰ ζωντανέεις εἶσι; ἀπορία. Ἐγὼ πὺν ξαίρω τὰ καθέκαστα φαντάζεσαι πόσο ἀπολαύω πὺν διαβάζω τὶς χαριτωμένες ἐκεῖνες περιγραφές σὺν τὶς ψυχολογημένες σὲ χαρακτηρισμὸ τῶν προσώπων, τὶς τεχνικὲς σὲ περιγραφή, τί ταλέντο εἶν' ἀπὸ τὸ δικό σου, ἀδερφέ μου; Μὴν ἀφίνεις τὴν τέχνη σου καὶ μὴν ἀκοῦς κανένα. "Ὅταν ἔχει κανεὶς πολλὰ διαμάντια δὲν πετάει βέβαια μερικά, γιὰτὶ τάχα ὅλα μοιάζοντε συναμεταξύ τους! Νά, κεῖναι διαμάντια τὰ διηγήματά σου, πὺν καὶ μοιάζει ἡ λαμπράδα τους εἶναι ὅμως πάντα λαμπράδα καὶ τὴ διαμαντένια λαμπράδα δὲν τὴ βαριέται κανεὶς. Βγάζε τόμους ὅσο-ζεῖς καὶ εἶσαι, γιὰτὶ δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν ὥρα κανέναν ἄλλονε σὰντὸ τὸ εἶδος καὶ γειά σου. Δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐκφράσω τὸ τί αἰσθάνομαι λίγα σὺν λέγω καὶ πολὺ κατάλαβε σὺ τὸν ἐνθουσιασμό μου.

29 - 12 - 27

Μ. Φιλήντας

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Τὸ Θρακικὸ σέτι.

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ἀπὸ τὸ Νοέμβρη ἀκόμα ξεχείλισαν τὰ ποτάμια τῆς Θράκης. Ἄλλοι ξεχείλισαν κι' ἄλλοι ἔφτασε τὸ ρέμα ὡς τὰ χεῖλια τῆς ἀκροποταμιάς. Τὰ γεφύρια φαίνονται σὰ βαρεμένα. Τὰ τόξα τους μίκραιναν καὶ ἓνα βουητὸ μεγάλο γίνεται, ὅταν τὸ κύμα ὀρμητικὸ φθάνοντας, βρίσκει ἐμπόδια, νὰ περάσει γλήγορα τὶς πέτρινες κολῶνες, ποὺ ἄσειστες ἀπὸ αἰῶνες τώρα, βαστοῦν στὶς μπόρες καὶ τὶς πλημμύρες καὶ ὑπομένουν τὸ ἀμέτρητο βάρος τοῦ γεφυρίου. Τὸ νερὸ κατεβαίνει πιότερο, κι' ὅσο κατεβαίνει, τόσο τὰ γεφύρια βυθίζονται σιγά-σιγά καὶ χάνονται, θαρρεῖς καὶ πάνε νὰ πνιγῶν.

Ὁ οὐρανὸς μαῦρος ἓνα μῆνα τώρα. Τὰ σύννεφα, σὰ θόλος ποὺ σκεπάζει τὸν οὐρανό, στέκονται ἀκούνητα καὶ πότε κλαῖν, καὶ πότε δακρύζουν, καὶ πότε σιωποῦν βουβά, προσμένοντας τὴν ὥρα, ποὺ μὲ τὸ λίγο βοριά θὰ χυθοῦν σὲ χιόνι παχύ, νὰ σκεπάζουν τὸν κάμπο τὸν Θρακιώτικο, ποὺ ἀπλώνεται ἀμέτρητος, θαρρεῖς χιλιάδες ὥρες!

Καὶ τὰ τρία ποτάμια — ἡ Ἀρδα, ὁ Ἑβρος καὶ ἡ Τούντζα — ὀρμητικὰ κατεβάζουν τὰ πλούσια θολὰ νερά τους. Τὰ γύρω βουνὰ χιονισμένα καὶ κουκουλωμένα. Οἱ πολιτεῖες στὸ διάβα τους βρεγμένες καὶ μουσκεμένες ἀποζητοῦν τὸ λαχταριστὸ νῆλιο, ποὺ βδομάδες τώρα, δὲ ξεμύτησε μέσα ἀπὸ τὰ βαρεὰ μαῦρα σύννεφα — σὰ θόλος γοτθικῆς ἐκκλησίας.

Τὰ δέντρα μὲ τὰ ξερά κλαδιά τους, σφυρίζουν στὸ φύσημα τῶν ἀνέμων, ποὺ φωλιάζουν μέσα στὰ φαράγγια καὶ τὶς χαράδρες καὶ τὰ ρουμάνια καὶ χύνονται σὰν κλεφτουργιά, μὲ μάνητα ὄρες-ὄρες, νὰ ξεθυμάνουν μὲ τοὺς ἀδύνατους.

Καπνοὶ μαῦροι σηκώνονται ἀπὸ τὶς ἄφτριες τῶν σπιτιῶν καὶ χάνονται μέσα στὴ σκουράδα τοῦ μολυβένιου οὐρανοῦ. Κάπου-κάπου σὰ χίλια μάτια τιμπλιάρικα βγαίνουν καὶ μονομιᾶς χάνονται οἱ σπῖθες — σὰν ἄστρα ξέθωρα — ἀπὸ τὰ κούτσουρα ποὺ τὰ δαυλίζει ὁ Θρακιώτης ζευγολάτης στὸ τζάκι, ὀνειρευόμενος τὴν ὥρα αὐτὴ τὴ γλυκεῖα ἀνοιξὴ μὲ τὸν πράσινο κάμπο, καὶ τὸ λαμπρὸ θέ-

ρος —τὸ θέρος μὲ τὰ χρυσὰ στάχυα καὶ τὰ μεστωμένα κεφάλια τοῦ γλυκοῦ σταριοῦ.

Κί' ὁ Ἑβρος βαρὺς κυλᾷ τὸ ρέμα καὶ κάνει χίλιες δίνες καὶ κυματίζει καὶ σκουντάφτει σὲ ρίζες δέντρων, καὶ καμάρες γεφυριῶν, κατεβάζοντας παγωμένα τὰ νερά του. Καὶ στὸ κατέβασμά του ἀκούς τὸ μοιρολόγι του: «Πολυβασανισμένη Θρακιώτικη γῆ. Γῆ ποδοπατημένη καὶ πολυπαθοῦσα. Γῆ ρειπωμένη χίλιες φορές στὸ πέραςμα τῶν αἰώνων καὶ χίλιες φορές ξαναζωντανεμένη. Νά, καὶ πάλι βλέπω καὶ μαντεύω τὸ χαμό σου. Τί νάνιστορήσω πρῶτα καὶ κατόπι; Νάνιστορήσω τοὺς καύμους τῶν παιδιῶν σου; Τὸν χαμό καὶ τὸ πνίξιμο μέσα στὸ αἷμα μιᾶς ζωῆς, ποὺ κυβερνιέται μὲ τὴ λαχτάρα τῆς λευτεριᾶς; Νάνιστορήσω τὸ σκούξιμο τόσο λαοῦ, ποὺ σὰν ἀγέλη θὰ στραφεῖ πρὸς τὰ περιγιάλια μου καὶ θὰ καβαλικέψει σα-στισμένο, τρελὸ ἀπὸ τρόμο καὶ κατατρεγμό, τὰ γεφύρια μου; Νάνιστορήσω τὸν σφαγμὸ καὶ τὰ αἵματα ἀθῶων καὶ τὸν σπαραγμὸ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὴ φιλημένη γῆ τῶν πατέρων;

Καὶ νὰ ἡ ὥρ' ἀγγίζει. Ἀγγίζει ὁ ἐχθρὸς μὲ τὸ σπαθὶ ἀκονισμένο. Πηλαλεῖ σὰν ἄνεμος καβάλλῃ, νὰ προλάβει, νὰ σφάξει, νὰ ἐρημώσῃ.

Νά, τὰ γαρηνὰ βλάσφημο τραγοῦδι, ποὺ ἤχεῖ στὸν κάμπο, κι' ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανούς περήφανο. Νά, οἱ οἰμωγές κι' οἱ ὀλολυγμοὶ τῶν σφαζομένων.

Ἀλλὶ Θρακιώτικη γῆ, ποὺ πάλι θὰ ποτιστεῖς τὸ τίμιο αἷμα μιᾶς γενεᾶς πολύπαθης. Ἀλλί, ποὺ θὰ βαφεῖ τὸ κῦμα μου μὲ τὸ αἷμα ἀδικοσφαγμένων καὶ θὰ σκεπαστοῦν οἱ ὄχτες μου ἀπὸ ἄπνοα κουφάρια παρθένων καὶ παιδιῶν πνιγμένων.

Νά, ἡ ὥρα ποὺ κοντεύει, νὰ ἡ στιγμή, ποὺ αὐγάζει, ποὺ τὸ γέλιο θὰ γίνῃ κλῆμα, τὸ χάχανο θρῆνος, καὶ ἡ ζωὴ θάνατος».

Καὶ τὰ θολὰ νερά κυλοῦν καὶ οἱ πυκνοφυτεμένες, σὰν πράσινο τεῖχος, λίτιες δέρνονται μὲ τὰ ξερὰ κλαδιά τους, στῶν βοριάδων τὸ τσουχτερὸ φύσημα καὶ σφυρίζουν σὰ νὰ μοιρολογοῦν.

Κεῖ κάτω ἀπὸ τὴν κάμαρα τοῦ μεγάλου γεφυριοῦ, κεῖ ποὺ τὰ νερά σχηματίζουν μιὰ δίνη καὶ στριφογυρίζουν σιγὰ-σιγὰ, πάντα ὁμοιόμορφα καὶ λαίμαργα καταπίνουν κάτι ποὺ κυλᾷ.

Κεῖ κάτω, ποὺ ὁ βορριᾶς ριχμένος κάνει ἓνα βουητὸ κούφιο καὶ ξεγλυστρᾷ καὶ χάνεται σὰ μανιασμένος, κεῖ θαρρεῖς καὶ χύνεται τὸ παράπονο κι' ὁ πόνος τοῦ Ἑβρου, ποὺ βλέπει στὸ βάθος τοῦ χρόνου τὸ χαμό τῆς Θράκης.

Καὶ τῷγειρο διάλυσε καὶ σὰ σήμερο Χριστούγεννα ὅλος ὁ ἀνατολικὸς κάμπος ἀπὸ τὸν Αἶμο ὡς τὸν Μαρμαρᾶ, κι' ἀπὸ τὰ κάστρα τῆς Πόλης ἐρημωμένος, οὔτε τίς γλυκὲς καμπάνες ξανοίγει, οὔτε τὸ γλυκὸ βέλασμα τῶν κοπαδιῶν, οὔτε τὸ γλυκολάλημα τοῦ κόκορα, οὔτε τᾶστρο—τὸ μεγάλο ἄστρο τῶν μάγων, οὔτε τὰ ψαλσίματα, καὶ τὰ γλυκοτραγουδίσματα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ «Μυστήριον ξένον ὁρῶ καὶ παράδοξον . . .», οὔτε τὰ πρωτοχρονιάτικα κι' ἀγιοβασιλιάτικα τροπάρια.

Παντοῦ τώρα ἀπλώνεται τὸ μισοφέγγαρο, παντοῦ ἀκούγεται ἡ φωνὴ ἢ ἀγαρινὴ ἀπὸ τῆ μαύρῃ θάλασσα ὡς τὸ Αἶγαῖο, ἐκεῖ στὸν Αἶνο, ποὺ ἔσβυσε κι' ἐχάθη ἡ ἐλληνικὴ πνοή.

Τὰ κάστρα τῆς Βιζύης μὲ τίς βυζαντινὲς ἐκκλησίαις, ποὺ ἀποπνέουν κατάνυξη, τούρκεψαν, καὶ τ' ἀκρογιάλια τὰ μαυροθαλασσίτικα ἔπαψαν ν' ἀκοῦν τὸ ρυθμικὸ τραγοῦδι τῶν ψαράδων τῆς λακέρτας καὶ τοῦ σκουμπριοῦ, καὶ τὰ περιγιάλια τῆς Προποντίδας νὰ νανουρίζονται μὲ τὸ ἀρχαῖκό ρυθμικὸ σιγοτραγοῦδο τῶν ψαράδων :

Στὴν Κερασίᾳ βολάξαμε

ἐλέσα γιαλέσα

πιάσαμε κολιαρούδια,

ἐλέσα γιαλέσα

ἐλιγιαμόλι γιασα

ἴσα—χώ!

Ἄιντε βρέ χουῖντε

τσαλαπαλατοίγγο.

π' ἀφήνοντας τὴν ταραγμένη θάλασσα, πᾶν νὰ φορέσουν τὰ καλά τους νὰ προσκυνήσουν στὴν ἐκκλησίᾳ ἀνήμερα Χριστούγεννα μὲ τᾶστρο τῶν Μάγων οὔτε στερέωμα.

Στὴ Θράκη δὲν εἶνε πιά Χριστούγεννα ! Δὲν εἶνε Ἁγ. Βασίλης καὶ Πρωτοχρονιά ! Οὔτε ἡ φωνὴ τῶν παιδιῶν μὲ τ' ἄστρο τῶν μάγων στὸ στερέωμα γλυκοτραγουδεῖ τὰ κάλαντα, τὰ γλυκόπνοα κι' αἰσθηματικὰ κάλαντα τῆς Θράκης.

Τὴ ρήγα γιός, τὴ ρήγα γιός, τὴ ρήμ' ἀντρειωμένος

γυρεύει νάρρεβωνιστεῖ, γυρεύει νὰ παντρεῖται.

Κάμπου κοράσι ἀγαπᾶ, καὶ κεῖνο δὲν τὸν παίρνει,

Προξενητάδες γύρεψε νὰ πάει τὸν ἀρραβῶνα.

Προξενητάδες δὲν ἤδρε πῆρε καὶ παγ' ἀτός του.

Στὸ δρόμο ὅπου πάγαινε, στὴ στράτα ποὺ παγαίνει,

μαγίστριες τὸν σίλαχαν, μάννα καὶ θεγατέρα,

ἔκατσαν καὶ τὸν μάλωσαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ γιῶμα,

καὶ μὲ τὸ γιῶμα κι' ὕστερα πᾶνε τὸν ἀρραβῶνα,

Πάνε τῆς προίκας τὸ βλαντί, τῆς βενετιάς τ' ἀτλάζι,
Πάνε καὶ τὴν μεσίτσα του τζιβάν καρσί ζουνάρι.
—Ἄν εἶσαι ἄξιος κουγμουτζής, ἂν εἶσαι χρυσοχέρης,
νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου μισὸ δραμὶ ἄσημι,
νὰ σὲ τὸ δώκω κάνεις το, κάνεις το δαχτυλίδι,
νᾶχει τὸ δαχτυλίδι μου σαράντα πέντε ψηφες;
—Ἄν εἶσαι λήγορ' ἄξια, ἂν εἶσαι χρυσοχέρα,
νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου, μισὸ σκολούτι νῆμα,
νὰ σὲ τὸ φέρω κάνεις το, κάνεις το πεστεμάλι,
νᾶχει τὸ πεστεμάλι μου, σαράντα πέντε κῶχες;
—Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν το τᾶξο σας παλλικάρι
νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει
καὶ μὲ τὰ χίλια κῦστερα νάσπρίσει νὰ γεράσει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΤΙΡΙΑ ¹⁾

Ὁ Γιωνᾶς ἔκλαψε παραμονὴ Χριστοῦγεννα πολὺ. Δὲν εἶνε ὅπως ἄλλες χρονιῆς ὁ πατέρας του νὰ τοῦ φέρει, παραμονὴ σήμερα τὰ κόκκινα ἢ γαλάζια κατῖρια, ποὺ θὰ φορέσει στὰ πόδια του, ὅταν θὰ πᾶ νὰ μεταλάβει νύχτα στὴ λειτουργία τῶν Χριστουγέννων. Τί κρίμα! Ἐκλαψε μὲ τὴ φωνὴ τὸ πρωί, ξανάκλαψε τὸ μεσημέρι, χολόσκασε ὡς τὰ βράδυ, προσμένοντας νὰ φανερωθοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ—ἀφοῦ δὲν εἶταν ὁ πατέρας του— τὰ κατῖρια του καὶ πέφτοντας οὐρανόσταλτα στὴν αὐλὴ τους καινούργια καὶ λαμπερά νὰ τὰ φορέσει τὴν ὥρα ποὺ θὰ πῆγαινε νὰ μεταλάβει. Ξεσκίστηκε ἀπαρηγόρητο τὸ παιδί νὰ κλαίει σὰν πῆρε νὰ σκοτεινιάζει καὶ εἶδε τ' ὄνειρό του νὰ σβύνει, κι' ἀπὸ τὸ πολὺ κλάμα, κουρασμένος, πικραμένος, ἀρρωστημένος, ἔπεσε «νηστικός» ὁ Γιωνᾶς, ὁ ἐγγονὸς τῆς κόνα Μαυροδέσσας, νὰ πεθάνει. Τὸν ἐπῆρε πικραμένον ὁ ὕπνος καὶ πάει χάθηκε τὸ παιδί σὲ κόσμους ἄλλους.

Ἡ μητέρα του, ἡ φτωχεῖα Ἐλέγκω, ἔκλαψε γιὰ τὴ φτώχεια τῆς, ἔκλαψε καὶ ἡ κόνα Μαυροδέσσα γιὰ τὴν ἀτυχία τῆς, γιὰγιά αὐτὴ, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ πάρει τοῦ ἐγγονοῦ τῆς τὰ κατῖρια, καὶ μοιρολόγησε τὴ μοῖρα τῆς, πού, κακὴ χρονιά, ὁ γιὸς τῆς δὲ μίσειψε ἀπὸ τὰ μακρυνὰ γιὰ νάρθει ὅπως κάθε χρονιά, νὰ τῆς φέρει τὴν χαρὰ κι' εὐτυχία καὶ τὰ κατῖρια τοῦ παιδιοῦ του, νὰ μεταλάβει.

— Πῶς θὰ μεταλάβει τὸ παιδί μ', ἔλαιγε κλαμένη ἡ Ἐλέγκω, ἡ μάννα του, στὴ γιὰγιά του.

— Ξαίρω καὶ γώ, παιδί μ', ποὺ μ' ἐρωτᾷς ; Δὲ νῆχω, νὰ νῆχω, νὰ τὸ πάρω γώ.

Ποῦ νᾶχαν οἱ καυμένες, ποὺ ξημέρωναν Χριστοῦγεννα, μέρα χρονικιά, καὶ δὲν εἶχαν νὰ ψωνίσουν οὔτε τὸ χοιρινό τους, οὔτε νὰ τοιμάσουν τὸ τραπέζι τους, ὅπως πάντα, πλούσιο, κι' ἄρχον-

1) Κατῖρια εἶτανε ἓνα εἶδος παπούτσια τῆς Θράκης, γιὰ τὰ παιδιά μὲ χρωματιστὸ πετσί ἀπὸ πάνω, ὀλοστρογγυλά, σὰ μικρὲς βαρκοῦλες, ποὺ πάντα τίς παραμονὲς τῶν γιορτᾶδων τ' ἀγόραζαν στὰ φτωχὰ παιδιά, γιὰ νὰ τὰ πρωτοφορέσουν νύχτα στὴν ἐκκλησιά.

τικό. Τὴ φετεινὴ χρονιά ἀρρώστησε ὁ Μανώλης στὴν ξενητεία, δὲ δούλεψε ὅλο τὸ καλοκαίρι στὰ βουτσιά καὶ τὰ βαρέλια καὶ τώρα, ξενητεμένος, μεσοχείμωνα, παλεύει νὰ ζήσει καὶ νὰ πορευτεῖ καί, σὰν περισσέψει, νὰ στείλει καὶ τῆς Ἑλέγκως καὶ τῆς κόνα Μαυροδέσσας καὶ τοῦ μοναχογιοῦ του τοῦ Γιωῆ, νὰ τοῦ πάρουν τὰ κατίρια.

* *

Θυμᾶται τώρα τὸ παιδί, πὼς κάθε χρονιά, πιάνοντάς το ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν ἐπήγαινε στὸ τσαρσί, ὅπου χιλιάδες ζευγάρια κρεμόντανε στὰ γεμενετζίδικα ἀπὸ τὰ καρφιά ἀρμαθιὲς τὰ καβάφικα παπούτσια, κι' ἀναμεσὸ τους ἄστραφταν τὰ κόκκινα κατίρια. Θυμότανε πὼς ξεκρεμοῦσαν τὴ μπουρλιά καὶ τὴν κατέβαζαν κάτω μὲ μιὰ βέργα μὲ καρφί, γιὰ νὰ τοῦ διαλέξουν μέσα ἀπὸ τὰ χίλια ζευγάρια τὰ ὁμορφότερα, τὰ καλύτερα, τὰ πιὸ χτυπητά, τὰ κατίρια τὰ κόκκινα, ἢ τὰ γαλάζια. Νειρεύεται ὅλη τὴ βδομάδα τούτη τὰ κατίρια, ποῦ μ' αὐτά, παραμονὴ βράδυ, μέσα στὸ στρωματάκι του, τὸ παιδί θὰ κοιμότανε ἱκανοποιημένο, ὥς ποῦ νὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες γιὰ τὰ Χριστουγεννα, πέρα μεσάνυχτα, νὰ τὸν ντύσουν τὰ καλά του, νὰ τὸν φορέσουν τὰ κατίρια του καί, πηγαίνοντας μὲ τὴ γιαγιά του στὴν ἐκκλησιά, νὰ σταθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ πετραχειλί τοῦ παπὰ Μόσκου, νὰ διαβαστεῖ, νὰ σχωρεθοῦν οἱ παιδικές του ἁμαρτίες καὶ νὰ μεταλάβει ὅχι πατώντας στὰ κατίρια του, μὰ πετώντας σὰ μὲ φτερά στὰ πόδια.

“Ὅλη τὴ μέρα—παραμονή, σὰν πέρασε ἡ βδομάδα, μελαγχόλισε βαθεῖα. Ἐκλάψε, ἔκλαψε πικρά.

— Τὰ κατίρια μου, τὰ κατίρια μου. Πῶς θὰ μεταλάβω χωρὶς νὰ κατίρια μου;

Κι' ἔσερνε τὴ φωνή του, μακρόσυρτη. Κι' ἔχυνε δάκρυα πικρά, καυτερά, ποῦ κατρακυλοῦσαν ἀπὸ τὰ φουσκωτὰ μάγουλά του καὶ στάλαζαν σὰν πικρὸ δηλητήριο στὴ γῆς, στὰ ροῦχα, στὰ πόδια του.

— Θὰ τὰ στείλ', παιδί μ', ἡ Παναγιά. Ἡ Παναγιά θὰ τὰ στείλ'!

“Ὡς ποῦ βράδυασε κι' ἡ Παναγιά δὲν τᾶστειλε ἀκόμα. Καὶ ὁ Γιωῆς, κουράστηκε, ἀπόκαμε, ζαλίστηκε κι' ἔπεσε τώρα νηστικός καὶ κοιμᾶται κι' ὄνειρεύεται.

Ἡ γειτονιά τὸν ἄκουε σήμερα ὅλη τὴν ἡμέρα νὰ κλαίει. Ἡ κόνα Δουκαίν', ἡ ἀρχοντογυναίκα, ποῦ τότε λυπήθηκε τὸ Γιωῆ, φρόντισε νὰ τοῦ στείλει τὰ κατίρια. Καὶ ἡ κόνα Μαυροδέσσα σὰν

Τὰ Χρὶστος πνέει καὶ αἰθρία

25

τὰ τῶν χερσῶν χίλια καὶ χειρὸν αὐτῶν, ὅπου ἔδωκε, χίλια
ἀγαθά, τὰ δὲ χίλια καὶ αἰθρία δὲ αἰθρία, οὐχ ὅπως τοῦ
θανάτου, πῶς χροῖα ἀφ' ἑνὸς χερσὶ ἐν δυνάμει καὶ
οὐκ ἀφ' ἑνὸς αἰθρία δὲ χίρια, πᾶσι καὶ ἀπὸ τῶν
ὁλοῦ προσκείμετο τοῦ ἔργου τῶν τριῶν, καὶ αἰ-
νόμηναι, δαυτὰ, καὶ ἐν αἰσῶνι δύνειτο φυχὰς.
Κ' ἐν δαυτὰ καὶ ἀθανάτου φυχῶν, καὶ ποδο
φυχῶν.

Χρυσὸν ἀφ' ὅριον, ὡς φῶς γὰρ τὰ φῶς
τὰ χιλιόσπον οἱ καὶ πᾶσι. Πᾶσι θὰ πᾶσι
καὶ τὰ μελαδανῶν.

Καὶ: Πῶς καὶ νομοῦται γὰρ τὸ καὶ ἀνάπτει ἔργον.

Κάποι τὰ μελαδανῶν ἀναπτέλλεται. Ἐξ ὅπου, ἔργον

τὸ παιδὶ τὸ πατέρα τοῦ πατρὸς τοῦ πατρὸς. Μάλλον

ὁ καὶ μακάριος, καὶ τὸ ὁλοῦ τοῦ ὁλοῦ τοῦ ὁλοῦ, καὶ τὸ

φυχῶν οὐκ ἐν τῷ - τὸ νόμηναι φυχῶν, καὶ τὸ ποδοῦ,

τὸ, ποῦ ὁ οὐδὲν καὶ ὡς αἰθρία τὸ αἰθρία, καὶ τὸ

οὐδὲν αἰθρία τοῦ ὁλοῦ τοῦ ὁλοῦ καὶ ἀνὸς καὶ αἰθρία

καὶ τὸ δαυτὰ ἐν αἰσῶνι δύνειτο, καὶ τὸ φῶς τοῦ φῶς

καὶ τὰ φῶς τὸ προσκείμετο δύνειτο φυχῶν. Μάλλον. Τὸ

αἰθρία τοῦ φῶς, τὸ ὡς φῶς ποδὶ, ποδὶ, καὶ τὸ

πᾶσι τὸ ἀπὸ τὸ χερσὶ τοῦ τῶν αἰθρία τοῦ τῶν αἰθρία,

ὅπου πᾶσι, τὰ τὸ ἀφ' ὅριον τὰ δαυτὰ αἰθρία ποῦ

θαλὰ φυχῶν, τὰ μελαδανῶν οὐκ ἐν αἰσῶνι πᾶσι καὶ

ἐν φυχῶν. Μάλλον, πᾶσι τὸ τὸ μελαδανῶν δύνειτο

Νὰ ἐν αἰσῶνι ἐν αἰσῶνι καὶ τὸ καὶ τὸ καὶ τὸ

τὸ Νουοδανῶν, ὅπου πᾶσι, θὰ ὡς αἰθρία, ὅπου

τόσα χρόνια, νὰ σοὺ τὰ χιῖδα φερύρια παποῖρα,
νὰ δαδί σου γι' ἐγώ, νὰ φερύριον
τὰ υαίρια, νὰ σοὺ τὰ φορέσω, νὰ τ' ἀφορέσω.
Νά σοι, φτάσω. Τὸ Γινὰ πιδὰ ἡ υαίρια,
χλωπὰ ἐδουλάει οὐκ ἐροῖται, γὰρ ἐπὶ πρὸς ἀπὸ
τοῦ ἀπὸ χαρά.

-Πεῖρα, ποῖο θὰ εἶ πάρε; θιλεῖ υαίρια, ἀγὰ
τὰ ποῖο υαίρια.

-Καλὰ παιδί γι', ὅπου θιλεῖ.

Καὶ υαίρια σοὺ τὰ ἀρναθιὰ τὰ υαίρια. Κου.
υαίρια, γὰρ σοὺ, γὰρ, πὰς υαίρια.

-Αἰεὶ θιλεῖ γι'!

Κι' ὁ Γινὰς δὲχεται τὰ χιῖδα χλωπὰ. Τὰ υαίρια
τοῦ λαγορίου, τὰ υαίρια τοῦ χλωπὰ, ἐδοῖ.
θιλεῖ τοῦ πιδὰ ὅπου.

Τὰ φερύρια ἀπὸ τὴν ἀρναθιὰ τὰ χιῖδα φερύ.
ριον, τὰ τὰ φορέσω. Εἰδα γὰρ ἀπὸ
χαρά. Φερύρι.

-Τι ἔχεις ἐλέγγω, ἐπὶ παιδί;

Μαὶνα καὶ υαίρια υαίρια τοῦ ἐγγὺς νὰ υαίρια.
ταὶ λαγορίου, νὰ ὑπογράφω ἐπὶ παιδί.

-Νὰ τὸ φερύριον δὲχεται!

—'Εμ' νὰ τὸ ξυπνήσουμ'.

Τὰ κατίρια τῆς κόνα Δουκαίνης στὸ προσκέφαλο τοῦ παιδιοῦ περίμεναν τὴν ὥρα κι' αὐτὰ ποὺ θὰ σύχαζαν τὴ πονεμένη του ψυχὴ, ποὺ τόσο τὰ λαχτάρισε, καὶ τώρα τὰ νειρευότανε τὸ φτωχό, νὰ τὰ πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πατέρα του, νὰ τὰ φορέσει, νὰ τὰ περπατήσει πρῶτα - πρῶτα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, στὰ μάρμαρα πάνω τὰ παστρικά, τὰ γυαλιστερά, καὶ κατόπι στὰ χιόνια.

—Γιωνά μ', παιδί μ', τζιγέρ' μου, εἶπε ἡ μάννα ἡ 'Ελέγκω.

—'Αγγελε μ', βεζύρ' μου, εἶπε ἡ γιαγιά, ἡ κόνα Μαυροδέσσα, ξενοχτισμένη, προσμένοντας τὰ καμπανοχτυπήματα, μὲ τὸν πόνο στὴν ψυχὴ.

Ὁ Γιωνὰς ἀνήσυχος ἄνοιξε τὰ μάτια του.

—Γιαγιάσα, γιαγιάσα! Κι' ἄρχισε νὰ κλαίει ἀπὸ χαρὰ.

—Τί ἔχς' παιδί μ' πιά; Καὶ τότε πῆρε στὴν ἀγκαλιά ἡ μάννα του.

—Ποῦν' ὁ πατέρας μου, ποῦντος; Ποῦ ἔν τὰ κατίρια μ';

—Νά τα, παιδί μ' νά τα! καὶ τοῦδειξαν κι' οἱ δύο τους μὲ τέσσαρα χέρια τὰ κατίρια τῆς κυρὰ Δουκαίνης ποὺ μὲ τὴν καλόκαρδη διάθεσή της ἔδωκε τὴ χαρὰ, τὴν εὐτυχία σ' ἓνα δυστυχισμένο σπίτι.

Ὁ Γιωνὰς ἀγκάλιασε τὰ κατίρια του. Καὶ σφίγγοντάς τα, ἀφηγότανε, μὲ τὸν ὕπνο ἀκόμα στὰ βλέφαρά, τ' ὄνειρό του, τὸν πατέρα του, τὰ κατίρια του τὰ κόκκινα.

Ἐκεῖνος ἔλεγε κι' ἐκεῖνες μοιρολόγισαν. Ἐκεῖνος ἔσφιγγε τὰ κατίρια του κι' αὐτὲς συμμάζευαν ἀπὸ τὰ μάτια τὰ καφτερὰ δάκρυά τους.

* *

Ἔτσι ἀπόσπῳσεν ὁ Γιωνὰς τὸ ὄνειρό του. Λάλησαν τώρα τὰ κόκκια, λάλησαν καὶ ξαναλάλησαν καὶ μέσα στὰ χιόνια ποὺ χυνότανε καὶ κουκούλωναν τὴ γῆ, τὰ δέντρα, τὰ σπίτια τοὺς δρόμους καὶ μέσα στοῦ βοριᾶ τ' ἀκράτητα φυσιήματα, ἄρχεψαν νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες. Ντράν, ντάν, ντράν, ντάν.

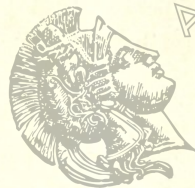
Ὁ Γιωνὰς σὲ λίγο ἀλλαγμένος καὶ περίχαρος, φορῶντας τὰ κόκκινα κατίρια, τρισευτυχισμένος, πῆγαινε νὰ μεταλάβει, πῆγαινε κάτω ἀπὸ τὸ πατραχειλὶ τοῦ παπᾶ νὰ διαβαστεῖ τὴν εὐκὴ, γιὰ νὰ πάρει τ' ἀγγελικὸ ἔμπασμα στὸν παράδεισο τῆς παιδικῆς φαντασίας.

—Μὰ ποῦ ἔνε ὁ πατέρας μου, λεγώ; ἔλεγε τὰ ξημερώματα, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, ποῦ ἔνε;

—Ὅπου ἔνε ἂ νᾶρτ' παιδί μ', ἀπαντοῦσε ἡ κόνα Μαυροδέσσα

μέ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, φέρνοντας τὴ θύμησή της μακριὰ στὰ
ξένα, ὅπου ὁ ἔρμος πάλευε ξενητεμένος νὰ βγάξει τὸ ψωμί του,
ἀνήμερος νὰ περισσέψει καὶ γιὰ τὰ Χριστουγεννιάτικα κατίρια τοῦ
μικροῦ του γυιοῦ, ποὺ τόσο ζωντανὰ τὸν νειρεύονταν ἀπόψε ὁ κλα-
μένος Γιωῆς.

Τὸ πρωῒ ὁ Γιωῆς μέσα στὰ χιόνια χόρευε ἀμέριμνος μέ τὰ
παιδιά μέ τὰ κόκκινά του κατίρια !

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑ

‘Ο Θανασός ο Μοαβίν’ς, όπως τότε λέγαν, εΐταν εϋτυχισμένος. Στῆς Ρουσίας τὸν καιρὸ ἐγίνε μοαβίνης κι’ ἀπὸ τότε ἔμεινε μὲ τὸ ποράνομα. Πῆρε τὸ ὀφίκιο αὐτὸ ὄντας μῆκαν τὰ Ρούσικα στρατεύματα στὴν πολιτεία μας. Εἴτανε νὰ ποῦμε ἐπιθεωρητῆς. Σὲ τί δὲ θυμᾶμαι. Τὸν θυμᾶμαι ὅμως ἀψηλὸν ὡς κεῖ πάνω μένα γουνομένο παλτὸ σαγιάκινο. Τὸν βλέπω θαρεῖς σκεπασμένο μὲ μιὰ μούκια ἀστραχάνι στὸ κεφάλι καὶ ποδήματ’ ἀψηλὰ πέρ’ ἀπ’ τὸ γόνα. Πελώριος κι’ ἐπιβλητικός: σαλτανατλής!

— ‘Ο Μαβίν’ς, λεγὼ πέρασε.

“Ἄν τὸν ἔβλεπες καβάλλα, τὸν χαιρότανε ἡ καρδιά σου. Τί μιραλάγης καὶ τί πασᾶς!

Τὸ σπίτι του εἴτανε παλάτι. Μεγάλο κι’ ἀψηλὸ. Τὰ στρωσίδια του πλούσια. Εἴτανε οἱ πολυθρόνες κι’ οἱ καναπέδες τοῦ “Ἀνθιμου, τοῦ πρώτου ἐξαρχοῦ τῶν Βουργάρων καὶ θειοῦ του. Στὰ παιδικὰ μας χρόνια ἀκόμα κυλιούνταν χάμω γιὰ παιχνίδια τῆς κόρης τοῦ κύρ’ Θανασοῦ, τὰ καντιφεδένια καὶ βελουδένια κουτιά, ποῦχαν μιὰ φορά τὰ παράσημα τοῦ “Εξαρχοῦ. Παιδὶ πρᾶμα καὶ γώ, παίζοντας κάποτε μὲ τὴν κόρη, πῆγα στὴ μάννα μου μένα τέτοιο κουτί στὰ χέρια.

Καὶ θυμᾶμαι, ποῦ μὲ τσίμπησε τὰ χέρια μὲ τὴ βελόνα, σὰν τὸ ἔδειξα μὲ περηφάνεια τῆς μάννας μου.—Μητέρα λεγώ, νὰ ἔνα κουτί.

— Ποῦ τὸ βρήκες, μπρὲ παιδίμ’; Λήγωρα νὰ πᾶς πίσ’, νὰ τὸ πᾶς πὲ κεῖ ποῦ γῆρτες!

Καὶ ὅμως ὑπολογισμοὶ μὴν ἀκουστεῖ πὼς ἐγώ, παιδὶ τέσσαρων χρονῶν, πῆρα ἓνα κουτί ἀπὸ ξένο σπίτι, ἔκαμαν τὴ μάννα μου νὰ τὸ κρατήσῃ. “Εκτοτε ἔβαζε μέσα τὰ σκουλαρίκια τῆς καὶ τὸ ψηφιδωτὸ δαχτυλίδι τῆς. “Ακόμα θὰ σώζεται στὸ φορτσέρι τῆς.

* *

‘Ο κύρ Θανασὸς ἀγαποῦσε πολὺ τὴν βουνήσια ζωή. Πάντα καβάλλα. ‘Ο Μοῦρτζος του, τὸ τρομερὸ σκυλλί του, τὸν ἀκολουθοῦσε στὰ ταξίδια του. Δεμένο στὸ σπίτι μὲ τὶς ἀλυσίδες, τρόμαζε τὸν

κόσμο. Μαζί του λυτό εΐτανε άρνί. Πηδοῦσε κ' έτρεχε πίσω από τ' άλογό του.

Όταν πήγαινε στ' άγελάδια του ή στα πρόβατα —γιατ' είχε στάνες,— μέρες έκανε νά γυρίσει στο παλάτι του, και τὸ σπίτι του σκοτίνιαζε μόνο με τὰ παιδιά του —μικρά κι' αὐτά— και τήν Δουκαίν' τή γυναίκα του τήν ὁμορφη. Σά γύριζε άνοιγαν τὰ παλάτια τῆς εὐτυχίας. Τὰ φῶτα καίγαν πλούσια. Τὰ τζάκια ροκάνιζαν τήν άμέτρητη φωτιά, και τὰ ρακί—κέφια παίρναν και δίναν. Τότε μαζεῦονταν ὁ Γιωσήφ'ς ὁ Γεμεντζής, ὁ Στόϊκος ὁ μπακάλ'ς, ὁ Στρατός κι' ὁ Ἀργυράκ'ς τῆς Χατζηστρατούδας κι' ὅλοι οἱ τεχνίτες τοῦ γλεντιοῦ. Κι' άναζοῦσε τὸ άρχαῖο συμπόσιο : Πιοτὸ και συζήτηση, άστεῖα και τραγούδια. Ὁ καλλιφωνος Ἀργυράκ'ς τὴ Στρατή, σάν ὕφωνε τὴ φωνή του λαρυγγιστὰ τοὺς μαχαίρωνε. Ἀ-αασαμάν Ἀχ! Σάν άρχιζε πάλι τὰ ἐξαισία σαρκιά ποῦξερε με τόση τέχνη νά τὰ λέγει, τότε τοὺς καλοξημέρωνε. Πίνοντας και συζητῶντας και τραγουδῶντας, ἔβλεπαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Και τί δέν είχε τὸ σπίτι του. Τυριά και βούτυρα ἀπὶ τίς μάντρες του, μοσχάρια θρεφτά, λουκάνικα χοιρινά, — πού μόνο ἡ μυρωδιά τοὺς ἀπὸ τὴ σκάρα σὲ μεθοῦσε— μπριζόλες καπνιστές, λυκουρίνους τῆς Αἰ-νος, λαρδιά παστά. Τὰ μαγαζιά του κάτω με τίς τίνες τίς πελώριες κι' άκίνητες, κλειοῦσαν ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ κρασιά. Κι' αν δέν είχε ρακιά, στα πεθερικά του ὅμως μποροῦσες νά βρεῖς ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ σπέρτα. Κεῖνὴ ἡ μοσχομυρισμένη «μπάτα» τοὺς λῶλαινε.

Στὰ ρακί κέφια τοῦτα ὁ Γιωσήφ'ς ὁ Γεμεντζής ἱστοροῦσε τίς άγορές τῶν χωριῶν στίς δεκατίες και τὰ μακρυά του άνέκδοτα.

Τότε ὁ Σωτήρ'ς ὁ Κουτσαντριάς με τὸ ποτήρι στο χέρι χόρευε και πηδοῦσε κι' άναστένναζεν ἡδονικά, κλειδῶντας τὰ ματόφυλλά του. Τότε ὁ Κουτσός ὁ Δημητρός, λέγοντας τὰ άστεῖα τοὺς βουτοῦσε στήν εὐθυμία. Ἐκλαιγε στα ψέμματα.

— Τί κλαῖς μπρέ, τί ἔχ'ς :

— Κλαίγω, πού δέ μπορῶ νά φάγω κι' ἄλλο. Και κλαίγαν ὅλοι ἀπὸ τὰ γέλοια.

Τὰ ρακί κέφια τοῦ Θανασοῦ θά μείνουν στήν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Τὰ θυμοῦνται οἱ νεώτεροι και τὰ ἱστοροῦν. Θά τὰ διηγῶνται και τὰ παιδιά τους.

Γιατὸ ἡ γυναίκα του, ἡ ὁμορφη Δουκαίν' πάντα ἔλεγε :—Ἐχω μιὰ βασιλείγια. Εἶμαι βασίλισσα.

Με τὸ δίκιο τῆς τῶλεγε.

Ὁ Θανασός λίγο ἄκεφος άνέβηκε τὸ μαῦρο του ἄλογον καλοσελωμένο. Χωμένος μέσα στή γούνα του, με τὸ γιανὰ πού σκέπαζε

ὕψωμένος τὸ κεφάλι του, καβαλῖκεψε ἡγεμονικά. Ἡ «μούκια» του, σωστό ἀστραχάνι, κατέβαινε ὡς τ' αὐτιά του. Μὲ τὸ καμιτσίκι του, χωμένο στὸ πόδημά του τὸ δεξί, χτύπησε τὰ πισινὰ τάλόγου. Ἡ Δουκαὶν' περήφανη γύρισε γρήγορα μέσα στὸ σπῖτι λέγοντάς του :—Θανασό, μὴν κρυώσ'ς, ἀκούς ;

Ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία μας ὡς μίαν ὥρα μὲ τ' ἄλογο, παραμονὴ τώρα Χριστουγέννων, γίνονταν τὸ γουρουνοπάζαρο. Ἡ Ἀρακλείτσα—ἡ παλιά Ἡράκλεια, ὅπου βρέθηκαν κι' οἱ τοῦμπες μὲ τὰ ἀρχαιολογικά τους κειμήλια, εἴτανε ὁ τόπος, ὅπου πῆγαιναν οἱ μερακλήδες νὰ σφάξουν ἢ νὰ πουλήσουν ἢ ν' ἀγοράσουν. Ἐνα πανηγύρι θανάτου. Μακρυὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Τούρκων. Τὰ γρυλίσματα τῶν γουρουνιῶν ἐφθάναν στοὺς δέκα οὐρανοὺς. Κόσμος καὶ κοσμάκης. Ἐνα πεδίο ἀνάκατο ἀπὸ ζῶα κι' ἀνθρώπους. Ἄλλοι νὰ κερδίσουν κι' ἄλλοι νὰ δώσουν τὴ ζωή.

Ὁ παποὺς ὁ Κόντογλους κείνη τὴ χρονιά εἶχε φέρεי δλόκληρο κοπάδι γουρουνιῶν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Εἶναι ὁ παποὺς ὁ Κόντογλους, ποὺ ἔλεγε στὴν ἐκκλησία, σ' ὅλη του τὴ ζωή, τὸ «πιστεύω». Εἶχε δικό του τὸ πρῶτο στασίδι δεξιά μετὰ τὸ δεσποτικό. Ἀπὸ κεῖ τὸ βροντοφωνοῦσε θεατρικά, ποὺ ἔδινε καὶ στὸ Θεὸ νὰ καταλάβει τί θὰ πῇ «πιστεύω». Τότε ἔκανε ὁ σεβάσμιος τοῦτος γέρος τὸν Πασᾶ νὰ γελάσει μ' ὅλη του τὴν καρδιά μὲ τὴν ἐξήγηση ποῦδωκε γιὰ τὸ φόρο ποῦπρεπε νὰ πληρώσει τὸ κάθε γουροῦνι.

— Πασᾶ μ' ἐφέντη, (εἴτανε πολὺ σεβάσμιος, κι' ὁ πασᾶς τὸν ἄκουε μ' εὐλάβεια) καὶ τὰ γουροῦνια μόνα τους τὸ λένε τί νὰ πληρώσουμ'. —Γκρούσ, γκρούσ, γκρούσ, (ἔτσι φωνάζουν τὰ μεγάλα)—πᾶ νὰ πῇ ἓνα γρόσι. —Γίρμιλικ, γίρμιλικ, γίρμιλικ (τσιρίζουν τὰ μικρά) πᾶ νὰ πῇ ἓνα εἰκοσάρι, εἴκοσι παράδες. Τοῦ πασᾶ τοῦ φάνηκε πολὺ ἀστεῖο τὸ πρᾶμα, γέλασε μὲ τὴν καρδιά του καὶ δέχτηκε τὰ μεγάλα γουροῦνια νὰ πληρώσουν κατὰ κεφαλὴ ἓνα γρόσι καὶ τὰ μικρά εἴκοσι παράδες.

Κατὰ κεῖ τράβηξε ὁ κύρ Θανασὸς ὁ Μοαβίνης. Ὁ μοῦρτζος, τὸ σκυλί του, τὸν ἀκολούθησε ἀλιχτώντας. Ὁξω ἀπὸ τὴν πολιτεία τὸ κρύο περίσσειεν ὀλοένα. Ἐνας βορριάς τόσο τσουχτερός φυσοῦσε, ποὺ παράσερνε κι' ἀνθρώπους. Ὁ μαυροθαλασσίτικος, ποὺ σειοῦσε τὴ γίς, ἔρριχνε κεραμίδια καὶ φερνε τὰ μηνύματα τῶν ναυαγίων στὸ Βασιλικό, τὴν Ἀγαθούπολη, τὴ Μήδεια.

Τᾶλογό του ἀνέβηκε κατὰ τὸν ἄλλο μαχαλὰ πάντα τρεχᾶτο, φτερωτό. Τὰ ρουθοῦνια του ξεφυσοῦσαν ἀτμούς. Μπήκε στὸ δρόμο τῶν ἀμπελιῶν. Κατέβηκε τὴ ρεμματιά τὴ μεγάλη καὶ πέρασε τὸ ρέμμα ὀρμητικό, ἀντικρύζοντας τίς μεγάλες βορεινὲς Τούρκικες «τάμ-

πιες», τὰ βορεινὰ προχώματα τῆς Πολιτείας. Τὰ στόματα τῶν κανονιῶν πρόβαλαν μπροστά του ἀπὸ τὶς τρύπες τους. Προσπέρασε τὶς «τάμπιες» καὶ προχώρησε κατὰ τὸ χωριό. Ἕνας κάμπος γιομάτος ζῶα κι' ἀνθρώπους ἀνάκατους. Ἕνα παζάρι γουρουινῶν μακρυὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Τούρκων, ποὺ συχαίνονταν τὸ γουροῦνι καὶ κρυφὰ μασοῦσαν λαίμαργα τὶς ἐξαίσιές του μπριζόλες.

Ἰδρωμένο τ' ἄλογό του στάθηκε μέσα στὸ πλήθος, — Ὁ κύρ Θανασός, εἶπαν μερικοί. Κάποιος φτωχάνθρωπος πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια του τᾶλογο ἀφρισμένο, νὰ τὸ γυρίσει. Τὸ σκέπασε καὶ μὲ τὸ τσόλι του. Ὁ ἴδιος ἀνακατεύτηκε μέσα στὸ πλήθος.

— Δῶ, κύρ Θανασό, ἔλα κάτω δῶ. Τὰ γουρούνια μας, ἔν λουκούμια.

— Κύρ Θανασό, κύρ Θανασό, φώναξεν ἄλλος, ἔλα καταδῶθε. Ἕλα νὰ θαμάξ'ς.

Κεῖνος εἶχε τὰ γουρούνια του, μὰ ἤθελε νὰγοράσει καὶ ξένα. Ὑστερα τοῦ ἄρεξε κάθε χρονιά τοῦτο τὸ πανηγύρι. Ψώνισε διαλέγοντας καὶ τραβήχτηκε μὲ τὴν παρέα τοῦ σένα καπηλειοῦ τοῦ χωριοῦ, ὅπου «τίνανε» κάμποσα. Τὰ τζάμια τοῦ παλιομάγαζου τράνταζαν κάθε λίγο στὰ μανίσματα τοῦ βορριά.

— Ἀς πιοῦμ' Θανασό, νὰ διώξοῦμ' τὸ κρύο.

— Καλὰ Χριστούγεννα. Καλὴ γέννηση.

Χτυποῦν γιορτερά οἱ καμπάνες. Εἶναι βαθιὰ νύχτ' ἀκόμα. Τρεῖς ὥρες θέλει νὰ ξημερώσει κι' οἱ δρόμοι γιομίζουν θόρυβο. Τὰ χτυπήματα εἰδοποιοῦν. Τὰ ρολόγια —στημένα ξυπνητούρια— χτυποῦν κι' ἐκεῖνα. Κάνεις, μ' ὅλο τὸ χιόνι καὶ τὸ βαρὺ κρύο, δὲ θὰ μείνει στὸ στρώμα. Τὰ φανάρια ἀναμένα χύνουν τὸ φῶς τους, σὰν προβολεῖς στοὺς σκοτεινοὺς δρόμους. Τὸ χιόνι λιγοστεύει τὴ σκοτεινιά. Γροῦπ γροῦπ ἀκοῦς τὶς πατημασιὲς τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι θέλοντας καὶ μὴ ἀκοῦν τοὺς χριστιανικοὺς θόρυβους καὶ γιορτάζουν μαζί μας. Αὔριο θάναί ὅλα κλειστὰ καὶ νεκρωμένα καὶ μεθαύριο καὶ πέρ' ἀκόμη. Θὰ γιορτάσουν κι' αὐτοὶ ἄθελα. Τὸ Δωδεκαήμερο πάει σὲ μᾶκρος. Αὔριο Φῶτα, μεθαύριο Θεοφάνεια.

Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες πολλὴν ὥρα. Πολλοὺς θὰ τοὺς πῆρε ὁ βαθὺς ὕπνος. Εἶνε γιὰ τούτους. Στὰ δευτεροχτυπήματα ξυπνοῦν.

Στὸ σπίτι τοῦ Θανασοῦ, ποὺ τῶχε συνήθειο νὰ ἐκκλησιάζεται τέτοια μέρα χρονικιὰ δὲν ἀκούεται μεγάλη, σὰν ἄλλοτε, κίνηση. Οἱ καντῆλες καΐνε καὶ σκορποῦν τὸ θαμπό τους φῶς. Μὰ δὲ τσιτσιρί-

ζουν τών παιδιών οι φωνές, ούτε ακούεται ή χοντρή φωνή του, ούτε της Δουκαίνης τὰ κάκανα τὰ βραχνά, ούτε τοῦ Μούρτζου τὰ ἄγρια γαυγίσματα.

Τί Χριστούγεννα ξημέρωναν, νά ξαίρετε γιά τόν κύρ Θανασό! Οἱ γιατροί παραστέκουν σιωπηλοί στό προσκέφαλό του. Ἀπό βραδὺς πολλές βολές ἀνοιξεν ἡ ξώπορτα σιγὰ καὶ προσεχτικά καὶ πάλι ξανάκλεισε ὁμοῖα. Ἡ κυρά Δουκαῖν' στέκεται βουβή πλάγι του καὶ κρατᾷ τὸ χέρι του. Ὁ κύρ Θανασός, φλογισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό, ζαλίζεται σὲ κόσμους ἄλλους.

— Γιατρέ;

— Μὴ στενοχωριέσαι, δὲν ἔν' τίποτε.

— Θανασό μ', τέτοιαν ὥρα θά πάγαιναμ' στήν ἐκκλησιά.

Κεῖνος τὴν κυττάζει μὰ σιωπᾷ.

Τριτοσημαίνουν τώρα οἱ καμπάνες. Ὁ Μούρτζος βαβίζει ἀπελπιστικά. Κάτι μυρίζεται μέσ' ἀπ' τὸ ξυλένιο σπιτάκι του. Τὸ χτεσινὸ ταξίδι μὲ τ' ἀφεντικό του ἔφερνε τὸ μεγάλο κακό. Ἡ πούντα ποὺ χτύπησε τὸν κύρ Θανασό τόσο βαρύνει τὸν περιέζωσε ἀπελπιστικά.

Ὡραν τὴν ὥρα δυνάμωνα. Οὔτε οἱ κοφτεὲς βεντουζες, οὔτε οἱ μάλαχτικοὶ λαπάδες μὲ λιναρόσπορο βοηθοῦσαν. Ὅλο καὶ ἡ ἀναπνοή του πὺ δύσκολη γινότανε. Οἱ γιατροὶ πάντα στό κεφάλι του πάνω. Κι' ἡ κυρά Δουκαῖν' κρατᾷ ἀδιάκοπα τὸ χέρι του. Οὔτε ἰδρώνει. Ἄν ἴδρωνε θά μπορούσε νά ἐλπίζει κανεῖς.

— Θανασό μ', δὲ θάκούσσομ' φέτο τὰ τροπάρια.

Καὶ τὸ γουρούνι στεκότανε ἀπὸ ψὲς ἄγγιχτο. Ποιὸς εἶχε νοῦ γιά τέτοια!

Ξημέρωσε τώρα. Τὰ χιόνια ζῶσαν τὰ πάντα. Ὅλ' ἄσπρα κάτασπρα. Μὲ δυσκολία ἀνοιξαν δρόμο οἱ νυχτερινοὶ διαβάτες. Εἶνε τὰ χιόνια τῶν Χριστούγεννων, ποὺ δίνουν τὴν ἄμετρη ποίηση στή γιορτὴ τούτη. Σ' ὅλα τὰ σπῖτια μετὰ τὴ λειτουργία φάγαν. Τώρα ξανάπεσαν πάλι καὶ κοιμοῦνται. Οἱ πόρτες, οἱ μεγάλες πόρτες τοῦ κύρ Θανασοῦ μὲ τὴ σκαμνιά ἀπὸ μέσα κλειστές. Θάνοῖξουν αὔριο.

Ὁ Θανασός ὁ Μοαβίν'ς παλεύει. Πνίγεται. Ἡ ἀναπνοή του κόβεται. Τὰ πνευμόνια του πολιορκημένα ἀπὸ τῆς ἀρρώστειας τὸ δρόμο. Δυσκολεύεται.

— Πνί...γουμ', συλλαβίζει βραχνά.

Ὅ,τι μποροῦν οἱ γιατροὶ κάνουν. Ὅσο μποροῦν τόνε βοηθοῦν, μάγωνίζονται μάταια. Ἡ Δουκαῖν' μὲ σφυγμένη ψυχὴ καὶ μὲ μάτια βουρκωμένα πάνω στό κεφάλι του, ζητᾷ νά τὸν ξεκουράσει.

— Θανασό μ' δὲν ἔχ'ς τίποτε.

Τὴν κυττάζει κεῖνος λαχταριστὰ μὴ μπορῶντας νά μιλήσει.

“Όλη την ημέρα παλεύει. Τρέχουν οι ἄμετροι φίλοι του νὰ τσουγκρίσουν τὸ ποτήρι, μὰ φεύγουν σκοτωμένοι ἀπὸ τὴν εἴδηση.

— Τί λὲς βρ’ ἄδερφέ. Προχτὲς εἴμασταν μαζί. Πῶς μόν’ ἔτσ’ !
Καὶ ὁμως ὁ χτεσινὸς καβαλλάρης κοίτεται χάμω.

Εἶναι ὥρα ἑσπερινοῦ. Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες. Τίποτε δὲν ἀκούει ὁ κύρ Θανασός. Ἀποχαμένος σὲ βαθὺ λήθαργο, χαροπαλεύει.

Τὸ ξεροβόρρι δὲω σκοτώνει. Τὰ φυσήματα κάπου κάνουν τὴ γειτονικιά καμπάνα ν’ ἀφήνει ἓνα πένθιμο ἤχο. Τὸ σίδερό της ἀγγίζει κάποτε τὸ χεῖλος της. Θαρρεῖς καὶ βιάζεται νὰ διαλαλήσει μὲ πένθιμους ἤχους τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου.

Πρὶν νοιώσεις βραδυάζει. Εἶναι τὸ χειμωνιάτικο βράδυ, ποὺ τόσο γρήγορα ἔρχεται.

‘Ο οὐρανὸς ἀπλώνεται ξάστερος ἀπόψε μὲ τοὺς μύριους ἀστερισμούς του. Νὰ ἡ ἀρκούδα, νὰ κι’ ὁ γαλαξίας ποὺ στεφανώνει τὸ στερέωμα· σὰν τσιμπλιάρικα καντήλια παίζουν τὸ φῶς τους τὰ τρανότερα. Μόνο τὰ χιόνια πυκνά, παγωμένα κι’ ἄλυωτα, σκεπάζουν ὅλα, κι’ ἀναδύνουν μιὰ ἀσπράδα, ποὺ βοηθᾷ τοὺς διαβάτες νὰ βρῖσκουν τὸ δρόμο τους.

‘Ο ἄρρωστος ὅλο καὶ χειροτερεύει. Πνίγεται καὶ ξεπνίγεται. ‘Ο χτεσινὸς ἥρωας καβαλλάρης κοίτεται δαρμένος στάλωνα τὰ μαρμαρένι’ ἀπ’ τὸ Χάρο.

«Κι’ ὅπου χτυπάει ὁ Διγενὴς τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει.

Κι’ ὅπου χτυπάει ὁ Χάροντος τὸ αἷμα τράφο κάνει».

“Όλοι οἱ συγγενεῖς μαζεύονται γύρω στὸν ἄρρωστο. Οἱ γιατροὶ παραστεκόμενοι μὲ λόγια δίχως ἐλπίδα, παρηγοροῦν τὴ γυναῖκα του. ‘Ο Χάρος πλάκωσε καλά. Δὲ φεύγει ἂν δὲν νικήσει.

Ἦρταν τὰ μεσάνυχτα καὶ τὰ κοκόρια λαλοῦν. Λαλεῖ κι’ ἡ κουκουβάγια. Κουκουκουμάου-κουκουκουμάου-κουκουκουμάου. Νοιώθει ἀνατριχίλλα. Τὸ ἄθλιο πετούμενο ! Εἶνε τὸ μήνυμα τοῦ κακοῦ. Τὸ φοβερίζουν, μὰ κρυμμένο στὰ κεραμίδια, φωνάζει ἀπανωτὰ τὸ πένθιμο προάγγελμα.

— Πάγ’ δὲν ἔχ’ σωτηρία, μονολογᾷ ἡ Δουκαῖν’ ἀκούγοντάς την.

— Κουκουκουμάου, κουκουκουμάου, κουκουκουμάου !...

Στὸ δωμάτιο τοῦ ἄρρωστου ὅλα βουβά. Στ’ ἄλλα δωμάτια κλαῖνε συγγενεῖς καὶ γειτόνοι. Στέκεται βουβός κι’ ἀμίλητος ψιθυρίζοντας λόγια προσευχῆς κι’ ὁ Παπαθανάσης, στενὸς φίλος τοῦ Θανασοῦ καὶ σαραντάχρονος παπᾶς τῆς ἐκκλησίας. Βαστᾷ τὴν ἁγία μετάληψη.

Ἀνασηκώνουν τὸν χτεσινὸ ἡρώϊκό ἄντρα, δαρμένον, πτώμα τώρα.

— Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ... καὶ τοῦ βάζει στὸ στόμα τὸ ἱερὸ κουτάλι.

Τὸ πελώριο κορμὶ ξαναπέφτει στὸ στρώμα ἀποχαμένο, στὸν ἄλλο κόσμο.

* *

Πουρνό, πολὺ πουρνό μετὰ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας γιὰ τὴ λειτουργία, ἄρχεψεν ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας νὰ διαλαλεῖ στὰ πέρατα τὸν θάνατο τῇ Θανασοῦ τῇ Μοαβίν'.

Πελώριος κι' ὥραϊος κοίτεται στὸ νεκροκρέβατό του. Ὁ Μοῦρτζος, τὸ σκυλί του, ὀξω ἀλιχτᾷ καὶ μοίρεται. "Ὅλα πένθημα κι' ὅλα μαῦρα καὶ σκοτεινά. Ἀνάμεσα στίς ἄλλες γυναῖκες, ἀκόμα ἡ Δουκαίν' κλαίει φωνάζοντας καὶ κόβει καρδιές.—Θανασό μ' πιὰ, ποῦ μ' ἀφίν'ς; Θανασό μ' ἔχασα τὴ βασιλείγια μ'.

Μοιρολογᾷ τούτῃ, μοιρολογοῦν κι' ὅλοι. Εἶνε νὰ κλαῖς καὶ σύ.

Τὴν τρίτῃ μέρα τῶν Χριστουγέννων μὲ παράταξη πρωτάκουστη κήδεψαν τὸ Θανασό Μοαβίν'. Ἡ Δουκαίν' πέρασε τὰ μαῦρα Χριστούγεννα καὶ βυθίστηκε γιὰ πάντα στὴ χηργιά. Δίκιο εἶχε νὰ κλαίει τὴ βασιλεία της. Ἀλλ' στοὺς ζωντανούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝ'

Γιαμπι γιαλέλλι
γιαμπι γιασέλλι
γιαμπι χαμπίμπι

Τραγουδοῦσε μὲ τὴ βραχνή κι' ἄτονη φωνή του καὶ ξελαρυγγιζότανε ὁ Κολογιάνν'ς τῆς μανίτσας τῆς Δημητροῦς, τάκαταλόγιστα αὐτὰ λόγια, χτυπώντας τὰ χέρια του καὶ τρικλίζοντας δῶθε κεῖθε, σὰν νὰ χορεύει.

Τὰ παιδιὰ τὸν τριγυρῖσανε, ὅπως πάντα, καὶ μὲ γέλοια καὶ χαρὲς τοῦδιναν τὴ δύναμη νὰ δυναμώνει τὸ τραγοῦδι του, χτυπώντας κι' αὐτὰ μαζί του ρυθμικά τὰ χέρια καὶ σιγολέγοντας τὰ ἴδια λόγια τοῦ Κολογιάνν'.

Γιαμπι γιαλέλλι
γιαμπι γιασέλλι

Καὶ τραγουδώντας τρικλίζει μέσα στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ κουνοῦσε τὰ πόδια του, ὅπως ὁ χορευτὴς, καὶ πισωδρομοῦσε ρυθμικά, μὲ τὰ μάτια ὑγρά ἀπὸ τὸ μεθύσι, πατώντας τὸ ζωνάρι του — τὸ μακρόσυρτο, δεκάπηχο κόκκινο ζωνάρι — ποῦ ἀπολυμένο σερνότανε στὰ χιόνια πάνω σὰ σαρανταποδαροῦσα. Καὶ κινότανε ρυθμικά, καὶ χτυποῦσε τὰ χέρια του ἄτονα τὸνα πάνω στ' ἄλλο, καὶ ἔσκυβε κομψεύοντας τὴ μέση του, καὶ τὸ ποτοῦρι του πίσω πηγαινοερχότανε, ὅπως οἱ νησιώτικες βράκες ρυθμικά κι' αὐτό :

Γιαμπι γιαλέλλι
γιαμπι γιασέλλι

Καὶ προχωροῦσε λίγο καὶ πάλι στεκότανε. "Ένας ἀδιάκοπος χορὸς ἀπὸ τὸ πουρνὸ Χριστοῦγεννα.

Τὰ παιδιὰ μέσα στὰ χιόνια, ποῦ γυάλιζαν ἀπὸ τὴν παγωνιά γύρω του καλοντυμένα μὲ τὰ γιορτερά τους, χοροπηδοῦσαν μαζί του, χτυποῦσαν τὰ χέρια, βούιζαν ρυθμικά τὰ λόγια του. Καὶ ὁ Καλογιάνν'ς, ὡς ἂν Διονυσιακὸς Θρακικὸς μεθοκόπος, ποῦ ἀνάζησε μέσ' ἀπ' τὰ κατὰβatha τῶν χρόνων τῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν τῆς Θράκης — παραλλαγμένος μονάχα στὴ στολή — χοροπηδοῦσε, ἀλάλαζε ρυθμικά, τσαλαπατοῦσε τὰ χιόνια, μπερδευότανε στὸ ζωνάρι

en, ἡ πόρ' ἀνεῖρετο ἡγάδαυ' ἀργαῖ' ὅν' ἔκλει-
δι' αὐὰν ἡδ' αὐὰν - ἐκ καλ' ἡγάδα - ὅρ' αὐὰν,
ἡ πόρ' αὐὰν ἡ πόρ', ὅρ' αὐὰν ὅρ' αὐὰν, ἡ πόρ'
καὶ ἡ πόρ' αὐὰν ἡ πόρ' αὐὰν ἡ πόρ' αὐὰν, ἡ πόρ'
Βαῦχ' αὐὰν ἡ πόρ' αὐὰν ἡ πόρ' αὐὰν.

- Ποι δὲ λάβεις πουργὸν πουργὸν πᾶσι μὲν
ὁ ἀθεύωντος, ἀπὸ ἡ Κόνα Σουζνί, ἀπὸ τοῦ παρ-
αύου, σερραντλατ, σὺν κούρην

- Καὶ τὰ Χριστογενεὰ τ' ἐβίβ' αὐτὰ, ἐπεὶ
ὥρ' καὶ χαρογὰν

[illegible]

Μπρρρρ ἔφκιανε ἀπὸ τὸ στόμα, τὸ κεφάλι του κουνιώτανε ἡλεκτρικὰ δεξιὰ-ξερβὰ ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴ τοῦ στομαχιοῦ καὶ μονομιᾶς δάκρυζαν τὰ πρισμένα του μάτια καὶ ἡ μύτη του κοκκίνιζε.

Καὶ τραβοῦσε πίσω κατὰ τὰ καφενεῖα, ὅπου τὸν περίμενε τὸ κασέλι του μὲ τίς μαῦρες βοῦρτσες κρεμασμένες.

Ἡ μάννα του ἡ Δημητροῦ, ἡ μ'ανίτσα, ποὺ ξεγέννησε δέκα χιλιάδες φτωχοπαῖδια στὴ ζωὴ της καὶ δέκα χιλιάδες μπουκάλια μένο κλωνὶ βασιλικὸ στὸ στόμα τῆς μπουκάλας, κουβάλησε τὸν Παπαθόδωρο, γιὰ νὰ διαβάσει κατόπι ἀπὸ τὰ γεννητούρια τὴν εὐχὴ τοῦ παιδιοῦ, τὸν ἀγαποῦσε τὸν γυιό της καὶ τὸν φύλαγε καὶ τὸν πάστρευε. Σὰν πῆγαινε μεθυσμένος ἀνεβαίνοντας τὸν ἀνήφορο ἀπὸ τὰ καφενεῖα, τραγουδώντας πάντα —παῖγνιο τῶν παιδιῶν— μὲ τὸ ζωνάρι λυτὸ καὶ κρεμασμένο —δεκάπηχο εἶπαμε— μέσα στὸ δρόμο, ἔτρεχε, ἂν εἶταν εὐκαιρὴ —καὶ τὸν προμάζεψε ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ τὸν κοίμιζε, ὅπως ἡ νιομάννα τὸ πρῶτο της παιδί.

Κοιμόταν καὶ παραμιλοῦσε :

Γιαμπὶ γιαλέλλιμ

γιαμπὶ γιασέλλιμ.

Τὰ λόγι' αὐτὰ τᾶχε ἀκούσει, λέγανε σὲ κάποιο ζεμπέκικο χορὸ στοὺς Τούρκικους ντονανμάδες, ὅταν χόρεβαν τὰ ζεϊμπέκια τοῦ Ἰκονίου, ποὺ δέκα χρόνια στρατιῶτες ρεντίφηδες γερνοῦσαν στὸ στρατὸ κι' εὔρισκαν ξεκούρασμα ψυχῆς στοὺς μεθυστικούς τους χορούς, ποὺ στὴ γραμμὴ —τριάντα-σαράντα— χόρευαν μὲ τὸ κοντοβράκι, τὰ ζουνάρια ὡς τὸ στήθος σαραντάπηχα καὶ τὰ μαχαίρια στηλωμένα στὶς ζῶνες τοῦ ζωνARIOῦ τους καὶ τὸ σαρίκι στὸ ξυρισμένο κεφάλι τους.

Ἀπὸ παιδί παρακολουθώντας τοὺς ντονανμάδες ὁ Καλογιάνν'ς ἤξαιρε νὰ χορεύει καὶ τὸν ζεϊμπέκικο καὶ ἔμαθε νὰ προφέρνει σὰν δαιμονισμένος, σὰν σάτυρος τοῦ παλιοῦ καιροῦ δλομέθυστος :

Γιαμπὶ γιαλέλλιμ

γιαμπὶ διασέλλιμ...

* *

Ἀπὸ ἡμέρες τώρα ἡ μάννα του ἡ Δημητροῦ τὸν νήστεψε.

—Νὰ μεταλάβς, γιέ μ' νὰ μεταλάβς καὶ σὺ σὰ Χριστιανός! τὸν ἔλεγε.

—Ναί, ἂ μεταλάβω.

Καὶ καλομετάλαβε.

Παραμονὴ Χριστοῦγεννα ἔκανε πολλὰ θελήματα. Πῆγε ψητὰ στοὺς φούρνους, πῆγε πῆττες, κουβάλησε ζεμπίλια γιομᾶτα ἀπὸ καλὰ στὰ σπῖτια, ἔβαψε παπούτσια, μὰ ἔγινε καὶ στουπί. Τράβηξε ὅσο κρασί μποροῦσε. Ὅλη τὴ νύχτα στοὺς δρόμους τοὺς παγωμένους, περπάτησε στὰ χιόνια, ἔπεσε, γονάτισε, κυλίχτηκε, ξέρασε, κοιμήθηκε λίγο καὶ μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας κατὰ τὰ μαῦρα ἀκόμα ξημερώματα, μὲ τ' ἄστρα λαμπυρισμένα σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, τουρτουρίζοντας μπῆκε κι' αὐτὸς στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.

— Ποῦ πᾶς Καλογιάνν' ; τὸν ἀρρώτησαν στὸν αὐλόγυρο.

— Πάγω νὰ μεταλάβω ! ἀπάντησε μουλωχτά.

Τρικλίζοντας μπῆκε στὸ νάρθηκα τῶν Ἀγ. Σαρανταμάρτυρων, προχώρησε ἀκόμα λίγο μέσ' ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ παγγάρι, πῆρε ἓνα κερί καὶ πάλι τρικλίζοντας ἔφτασε στὸ προσκυνητάρι, κι' ἀπόθεσε τὸ κερί του στὸ μανάλι τὸ μπρούτζινο. Ὁ Παπαθόδωρος τὸν μύρωσε τὸ μέτωπο. Ἔστρωσε στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ προχώρησε κᾶτι ψιθυρίζοντας ἀνάμεσα στὰ βρεμμένα του μουστάκια, μυρίζοντας δολακαίρος κρασί, σπέρτο. Τὸ κεφάλι του γύριζε σὰ σβούρα, τὸ στομάχι του τῶνοιωθε ἄνω κάτω, ἄπλωνε τὰ χέρια του μὴν πέσει. Προχώρησε λίγα ἀκόμη βήματα καὶ νά, στάθηκε μπροστὰ στὸ ἱερό, μπροστὰ στὸν ἀρχάγγελο Μιχαήλ, ποῦ μὲ τὸ πύρινο σπαθί, στὸ χέρι—τὴ ρομφαία, λαμπροφορεμένος κι' ἀξυπόλυτος, πατώντας στὰ σύγνεφα, φοβερός καὶ γλυκός μαζί, γιὰ δίκαιους κι' ἄδικους, τὸν ἔβλεπε.

Βλέποντάς τον ὁ Καλογιάνν'ς κοντοστάθηκε. Κᾶτι μουρμούρισε, κᾶτι ψιθύριζε. Κεῖ σὲ λίγο ἀνακατεμένος μέσα στὸ παιδολόγι, ποῦ μεταλλάβαινε, ἔσκυψε κι' αὐτὸς τὸ κεφάλι του νὰ διαβαστεῖ τὴν εὐκὴ τοῦ συχώριου. Βλέποντάς τον ὁ Παπαθανάσης, ὁ οἰκονόμος εἶπε

— Ἐ, Καλογιάνν', τί θέλεις ; Καὶ σὺ θὰ μεταλάβεις ;

— Ἀ...με...τα...λάβ... μουρμούρισε, ἀνίκανος νὰ μιλήσει.

— Γρήγορα νὰ γκρεμιστεῖς ἀπὸ δῶ, τὸν ἐπετίμησε ὁ γέροντας οἰκονόμος μὲ τὴ μακρυὰ του ἄσπρη γενειάδα, σὰν τοῦ Ἀγι-Σπυρίδωνα, καὶ τὰ ξέπλεγα μαλλιά του κρεμασμένα στοὺς ὧμους καὶ τὰ μεγάλα καὶ τρομερά του φρύδια.

Ὁ Καλογιάνν'ς πισωδρόμησε. Ἀκούμπησε μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα στὸ πρῶτο στασίδι πίσω ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ ψάλτη καὶ γονάτισε. Δίχως νὰ χαλάσει ἡ καρδιά του, εἶταν ἔτοιμος νὰ ρχίσει :

Γιαμπὶ γιαλλέλιμ

γιαμπὶ γιασέλλιμ.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΑΛΕΙΤΟΥΡΓΗΤΑ

Λαμψυριστό στη μέση της πατωσιάς, με κρεμασμένα τὰ δυὸ χερούλια, σὰν αὐτιά κατσίκας, τὸ μεγάλο μπρ-ύντζινο μαγκάλι γιομάτο φωτιά καὶ θερμοσπουδιά, ἀπὸ σκόνη κάρβουνου ἀναμμένου, ἀνάδινε τὴ ζεστασιά, ποὺ τόσο εὐχάριστη εἶταν μέσα στὸ μεγάλο καλοστρωμένο μέρος τοῦ σπιτιοῦ—μέ σπουδαῖα παμπάλαια σπιτίσια χαλιά—ποὺ ὅλοι περνοῦσαν τὰ βράδυα στὰ νυχτέρια. Μέσα στὴν κάμαρα τοῦ φαγητοῦ τὸ τζάκι ἔκαιγε ἀδιάκοπα. Ἐκεί καὶ ροκάνιζε τὰ κουρβούλια τοῦ ἀμπελιοῦ, ποὺ φέτος τὸ ξύλωσαν γιὰ νὰ κάνουν νέα φυτεῖα με ἀμερικάνικα κλημάτα. Ἐκεῖ κατάντικρυ στὴ φλόγα τοῦ τζακιοῦ, ποὺ ἔβαφε τοὺς τοίχους καὶ τὰ στρωσίδια με ἄλικο χρῶμα, ξαπλωμένος σὲ παχὺ στρώμα κατιαστό, διάβαζε τὰ βιβλία του ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας, ὁ παπα-Κωστάκης. Διάβαζε καὶ ἀκουγε τὴν περίεργη φωνή—τὸ σφύριγμα νὰ πῶ—τοῦ κούρ-βουλου, ποὺ χλωρὸ καὶ βρεμένο, καιγότανε στὸ τζάκι σιγὰ σιγὰ. Ἰστοροῦσε κι' αὐτὸ μὴν ἱστορία, ποὺ κανεὶς δὲν τὴν ἔνοιωθε καὶ σφύριζε τὸν πόνου του.

Ὁ παπα-Κωστάκης διάβαζε τὰ «Κωλύματα τοῦ γάμου». Ζητοῦσε με τὸ ἐρευνητικὸ του μάτι νὰ βρῇ μέσα στὴ σοφία τοῦ βιβλίου τὴ λύση ποὺ ἤθελε. Αὐτοὶ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγένειας τὸν κούραζαν καὶ δὲ μποροῦσε εὐκολὰ νὰ βρῇ τί εἶνε αὐτὸ ποὺ βγαίνει ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀνθρώπους πάγαπιουνται, γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὴν παντρεῖά τους.

—Αὐτὸ ἔνε, αὐτό, εἶπε κάποτε κι' ἀνακάθισε στὸ παχὺ στρώμα, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ λύση ποὺ βρῆκε. Καὶ με τὸ νοῦ του ἔκανε τὴ σκέψη, πῶς μπορῇ νὰ στεφανώσει τὸ ζευγάρι, ποὺ τόσον καιρὸ πάλευε νὰ στήσῃ τὴν καλύβια του κι' ὅλο ἐμπόδια καὶ δυσκολίες τοῦ ἔβγαιναν στὴ μέση. Ἐδῶ θὰ στηριχτῶ, εἶπε μέσα του, νὰ τοὺς στεφανώσω, βερσαλάμ!

Καὶ τὸ πράγμα ἔγινε. Μιὰ βραδυὰ στεφάνωσε τὰ ξαδέρφια δίχως ἄδεια τοῦ δεσπότη καὶ πάει. Τσιμπολόγησε καλὰ τὸ μπαξίσι του καὶ μάλωσε μερικὲς τρύπες τοῦ πολυέξοδου σπιτιοῦ του. Ὁ παπα-Κωστάκης ἔφαγε σκόρδο καὶ σκορδιᾶς δὲ μύρισε. Μὲ τὸν καιρὸ ἴσως πάλι θὰ ξαναχρειαστῇ ν' ἀνακατεύει τίς σελίδες τοῦ βι-

βλίου, πού τόν ώδήγησε στη λύση για νά ξαναμελετήσει πώς έσφαλε βαρειά και πώς τó παραπτωμά του «άγει εις άργίαν από τών ιερατικών καθηκόντων».

* *

Ήταν παραμονή Χριστούγεννα, και ό παπās ίλαρός με την πλούσια γενειάδα του χτενισμένη πάνω στο στήθος, με τόν τζουμπέ του τόν πλούσιο και τó καλιμαθκι του καλοβαλμένο στο κεφάλι, βγήκε πριν τόν έσπερινό νά ψωνίσει τó γουρούνι. Εΐταν παπās και δέ συνήθιζε νά πηγαίνει στο σκότωμα τών γουρουνιών έξω από την πολιτεία. Άγόραζε τó γουρούνι του στον κύρ Στόϊκο τó χασάπη, πού παραμονή κρεμούσε παγωμένα κρύσταλλα τά κρέατά του δεκαριές-δεκαριές από τ' άμέτρητα τσιγγέλια του μαγαζιού του. Κατεβαίνοντας κουκουλωμένος με τó σάλι του τόν κατήφορο από τó σπίτι του, πατώντας με προσοχή τά γυαλοπάγια, έφτασε στο χασάπικο και γρήγορα έπεσε τó μάτι του στο καλλίτερο γουρούνι, πού του κρεμόταν σταλαχτίτες τó αίμα από τó άναποδογυρισμένο κορμί του. Ζύγισε τó μισό, είκοσι όκάδες, και τδστειλε στο σπίτι του πληρώνοντας στον κύρ Στόϊκο άσημι άληθινό την άξία του. Έτσι γύρισε στο σπίτι του νά χωθή πάλι πλάγι στο τζάκι του, στην ώμορφη φωτιά και τη φλόγα, πού παράδοξα την ώρα κείνη έβγαζε πάλι τó σφύριγμά της μέσ' από τά σπλάχνα του βρεμένου κορμού του άμπελοκούρβουλου.—Τί παράξενο σφύριγμα! είπε μόνος του. Σά μήνυμα κακό! Έβγαλε τó άντερί του και τó τζουμπέ του τόν κρέμασε στον τοίχο, έβγαλε τó καλιμαθκι του και τάπίθωσε στο τραπέζι με τά ιερά του βιβλία και ξεκρέμασε από τó λαιμό του, βγάζοντάς την από τόν κόρφο του την κεσιά του, πού έκρυβε τó χαρτζιλίκι του, σουλταμαμούτια, κάρτα του μετζηδιέ, μετζηδιέδες, όχταράκια, γροσάκια και λογής λογιών άλλον παρά, άνοιξε τó συρτάρι του και την έχωσε μέσα. Κουδούνισε και τούτη πλαγιάζοντας άνάμεσα σε χαρτιά και έγγραφα.

—Μαρίκου, είπε στη δούλα του, τή γυναίκα, πού από παιδι την είχε δούλα, φέρ' τó σοφρά.

Ή Μαρίκου με τά μάγουλα κόκκινα σάν καρπούζια και τά χέρια φουσκωτά και πρισμένα και γιοματα από τó χιονιά πριζήματα, έτρεξε κι' έφερε τó σοφρά, στρογγυλόν σάν άσπίδα πανάρχαια. Τόν έστρωσε κάτω και μπροστά του άπλωσε μιá μεγάλη πετσέτα φαντή σκούρα για νά προφυλάξει τά ρούχα του ό παπās

πού τώρα στρώθηκε σταυροποδιά μπροστά στο σοφρά με τὰ μαχαίρια κοφτερά στὰ χέρια.

— Φέρε μου τὸ κριάς.

Ἡ Μαρίκου κουβάλησε ξεκρεμώντας ἀπὸ τὸ τσεγγέλι τὸ μισὸ γουρούνι.

Μὲ μαστοριά χασάπι ἄρχισε νὰ λιανίζει ὁ παπᾶς τὸ κρέας. Ἐκοψε μπριζόλες, ἔκοψε στήθος, ἔβγαλε τὸ λαρδί τέσσερα δάχτυλα πάχος, ξεχώρισε τὸ μπούτι κι' ἐτοίμασε κρέας λογιῆς λογίων. Στὰ ὑστερνὰ ἔχωσε τὸ λαρδί σὰ σαποῦνι κομμάτια μέσα σ' ἓνα τσουκάλι καὶ τάλάτισε. Ὅλο τὸ καλοκαίρι ἀπὸ κεῖ κόβοντας φέτες λαρδί θὰ τηγάνιζε ἀβγά μάτια.

Ἔτσι ἔκαμε τὸ χρέος του, τὴν ὥρα πού ἡ παπαδιά κ' ἡ Μαρίκου ἔκοψαν τὴ γαλοπούλα καὶ τὴ μεγάλη κόττα, πού τοὺς γεννοῦσε ἀβγά. Αὐριο θάχαν μουσαφιρέους στὸ τραπέζι. Ἔτσι ἡσυχος ἤπιε τὸ μεταμεσημεριανὸ καφέ του γιὰ νὰ πάει στὴν ἐκκλησιά γιὰ τὸν ἑσπερινό.

Δὲν εἶχε ἀκόμα καλοπιεῖ τὸν καφέ τοῦ ἔτοιμος νάναποδογυρίσει τὸ φλυτζάνι του στὸ πιάτο, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ ἡ παπαδιά τὴν τύχη του καὶ νὰ, χτύπησε ἡ ξώπορτα. Σὲ λίγο μπήκε στὴν αὐλόπορτα ὁ κλητῆρας τοῦ δεσπότη.

— Τί ἔν, παιδί, ρώτησε ὁ παπα-Κωστάκης.

— Ὁ δεσπότης σὲ θέλ' στὴ μητρόπολ'.

— Καλὰ ἂ νᾶρτω.

Καὶ γλήγορος τοιμάστηκε. Φόρεσε τὸ ἀντερί του καὶ τὸν τζουμπέ του, ἔβαλε τὸ καλιμαῦκι στὸ κεφάλι του, τυλίχτηκε τὸ σάλι του καὶ βάνοντας τὰ γαλότσια του, βγήκε μαζί μὲ τὸν κλητῆρα τοῦ δεσπότη στὸ δρόμο.

Τὴν ὥρα κείνη ὁ οὐρανὸς ἔρριχνε τὸ χιόνι σὰ ρύζι παχὺ καὶ κρυσταλλωμένο. Ὁ δεσπότης ἀπὸ τὸ παράθυρο, φέρνοντας γύρους μέσα στὴ σάλα μὲ τὴ μεγάλη σόμπα, πού ἔκαιγε, σεργιάνιζε τὸ χιόνι πρὸς τὸ μεγάλο κάμπο τῆς πολιτείας.

Ὁ παπα-Κωστάκης χιονισμένος πρόσωπο καὶ γένεια, ἐμπήκε στὴν εἴσοδο τῆς Μητρόπολης μὲ τὴν καρδιά του ταραγμένη. Τὸ κάλεσμα αὐτὸ δὲν τοῦ ἄρεσε κι' ἀνέβαινε τὰ σκαλιὰ ταραγμένος.

— Εὐλόγησον, Δέσποτα, εἶπε ἀντικρύζοντας τὸ μεγαλόπρεπο παράστημα τοῦ τετράπαχου δεσπότη κι' ἔκαμε νὰ φιλήσει τὸ χέρι του.

— Εἶσαι ἀργὸς ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας, τοῦ εἶπε ἀπότομα ὁ δεσπότης, ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτή. Ἀπὸ σήμερα δὲ θὰ ἱεουργήσεις καὶ δὲ θὰ μπεῖς στὴν ἐκκλησιά.

Ὁ παπα-Κωστάκης κατάλαβε καλὰ καὶ δίχως νὰ πεῖ λόγῳ ἔσυρε

τό πόδι του πίσω. «Δι' εύχων σας» είπε και βγήκε από τη μεγάλη σάλα του δεσποτικού. Ζάλη τον έπιασε και έτσι ζαλισμένος κατέβηκε τὰ σκαλιά δίχως νὰ ξαίρει ποῦ πατὰ κι' έφυγε γρήγορος στο σπίτι του.

* *

Ἡ παπαδιά τὴν ὥρα κείνη μέσα στο φλυτζάνι τοῦ παπαῦ έβλεπε τὰ κακά μαντάτα. — Λύπ' έχουμ' είπε, νά, μαῦρος ὁ οὐρανός και κομμένος ὁ δρόμος. Ὁ γεννᾶτος αὐτός πὲ τὸ σπαθί τ' κόβ' τὸ κεφάλ', νᾶτος πὲ πάν' του.

Καί ξηγοῦσε τὸ φλυτζάνι ἀκόμα, δταν νά, κι' ὁ παπᾶς έμπηκε στο σπίτι του και πικραμένος ἀντίκρυσε τὴν παπαδιά και τὰ παιδιά του.

— Ἀργός! τῆς είπε μὲ πικρία.

— Ἀργός;

— Ἀργός κι' ἀπὸ τὴν ὥρα τούτη.

Ἡ παπαδιά λύθηκε σὲ κλάμα, και τὰ παιδιά μαζί, θαρρεῖς και λείψανο είχαν μπροστά τους.

— Σωπάστε τέλος πάντων, δὲ θά πεθάνουμ' γιά! βροντοφώνησε ὁ παπᾶς,

Ὅλοι σώπασαν και τὸν κύτταξαν στὰ μάτια.

— Ἄν εἶμαι ἀργός, μέσ' στο σπίτι μου δὲν εἶμαι ἀργός, είπε.

Τὴν ὥρα αὐτὴ χτυποῦσαν οἱ καμπάνες χαρούμενα γιά τὸν έσπερινὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ παπα-Κωστάκης πρόσταξε και τοῦ τοίμασαν τὸ τραπέζι του τὸ στρογγυλό, στή μέση τῆς πατωσιᾶς. Ἐκεῖ πάνω ᾤφησε τὰ βιβλία του τὰ ἱερά, ᾤναψε τὸ θυμιατὸ τοῦ σπιτιοῦ, κατέβασε ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι του τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μὲ τὸ βρέφος τῆς στρουμπουλὸ σάν μπάλα, και φορῶντας τὸ πετραχεῖλι του ᾤρχεψε νὰ διαβάζει τὰ τροπάρια.

Στὴν ἐκκλησιὰ μόνος ὁ Παπαγιάννης τώρα ἔκανε τὸν έσπερινό. Ἔμαθε τὴν ἀργία τοῦ παπα-Κωστάκ' και κίνησε τὸ σοφὸ του κεφάλι ψιθύρίζοντας: «Σάν τᾤθελες τᾤπαθες». Ἡ κόνα Ἐλέγκω, ἡ Βδοκιῶ, ἡ Δεσποίν' ἡ Ξαθῶ, ἡ διάστρα, ὁ παποῦς ὁ Φίλιππας, ὁ Σταθός ὁ γεμενετζῆς, σιγομιλοῦσαν τώρα ὅλοι στὴν ἐκκλησιὰ μαθαίνοντας τὸ πάθημα τοῦ παπα τους, ποῦ ἀπόψε ἔλειπε ἀπὸ τὸν μεγάλο έσπερινό.

— Ἔμ' ποιός τὸν είπε νὰ στεφανῶν' ξαδέρφια;

— Ἡ τιμωρία τὸν χρειάζνταν.

— Καλὰ νὰ πάθ'.

Κεῖνο τὸ βράδυ δὲν ἔκλεισε μάτι ὁ παπα-Κωστάκ'ς. Ὁ βορ-

ριās δξω φυσοοσε καί σφύριζε στὰ παράθυρά του. Σφύριζε καί τὸν τραγουδοοσε τὸ λυπητερό τραγοῦδι τῆς ἀπελπισιās.

Κι' ὅταν μὲ τὰ πρῶτα λαλήματα τοῦ κόκορα χτύπησαν οἱ καμπάνες κι' ἀκούστηκαν τὰ πατήματα τῆς γειτονιās του καί οἱ ὀμιλίες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πῆγαιναν ν'ἀκούσουν τὸ «Χριστὸς γεννᾶται», πατώντας χιόνια καί γυαλοπάγους, κι' ἐκεῖνος ντύθηκε, σῆκωσε καί τοὺς δικούς του κι' ἀνάβοντας τὰ καντήλια καί τὰ θυμιατά του, διάβασε τὴ λιτὴ καί τὰ τροπάρια τοῦ Ὁρθρου, θύμισσε παντοῦ, ἔψαλε μὲ κατάνυξη καί ζήτησε συγχώρεση ἀπὸ τὸ βρέφος, λέγοντας μὲ ὑψωμένα τὰ χέρια: «Ἄγιον Βρέφος, ἐλέησον καί σῶσον τὸν δοῦλον σου Κωστάκη, ἱερέα, καί τὸν οἶκον αὐτοῦ καί τὰ τέκνα αὐτοῦ καί τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ καί συγχώρησον τὰ ἁμαρτήματά μου. Ἐπάκουσον ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καί τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν καί Ἰλεως γενοῦ μοι». Δάκρυα μετανοίας ἔτρεξαν ἀπὸ τὰ ὄγρὰ του μάτια καί κύλισαν στὰ μάγουλα καί τὰ γένεια του. Δὲν τὰ σκούπισε, ἀλλὰ τὰ φησε νὰ ξεραθοῦν στὰ μάγουλά του. Καί κάνοντας ἀπόλυση τῆς ἀκολουθίας ἔψαλε βροντόφωνα μὲ τὰ παιδιὰ του μαζί: «Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Ὁ μολυβένιος οὐρανὸς στὸ μεταξὺ ἔρριχνε τὸ πυκνὸ χιόνι του. Ὅλα ἄσπρα, ὅλα σκεπασμένα. Ὁ βορριάς φυσομανώντας σκορποῦσε τρελλὰ τὸ χιόνι παντοῦ. Γιὰ νὰ ξημερώσει ἤθελε ἀκόμα πολί. Ἔτσι πρὶν ξαναπέσει στὸ στρῶμα του ὁ φταίχτης παπᾶς, ποὺ δίκαια θέριζε, ὅπως ἔσπειρε, παίρνοντας τὸ βιβλίο του «Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου» ἔγραψε στὴν ὕστερινὴ σελίδα μὲ γράμματα χοντρά κι' ἀνάρια: «Ἐν ἔτει 1881 ἔμεινα, παραμονὴ Χριστοῦγεννα, ἀργός ἀπὸ τὸ δεσπότη γιὰ ἔξι μῆνες». Ἀπὸ τότες ἀποφάσισε νὰ μελετᾷ καλλίτερα τὰ ἄρθρα του καί τὰ ἐδάφια του γιὰ νὰ μὴ ξαναπέσει στὸ «παράπτωμα», ποὺ τιμωριέται μὲ τὴν ἀργία «ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας».

Ἀνήμερα Χριστοῦγεννα τὸ σπῖτι τοῦ παπα-Κωστάκ' εἴταν λυπημένο. Τὰ παράθυρά του ἔμειναν κλειστὰ καί κανεὶς δὲν πάτησε νὰ τὸν εὐχηθεῖ γιὰ τὰ Χριστοῦγεννα. Στὴ ζωὴ του ποτὲ δὲ ντροπιάστηκε τόσο. Σ' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα τὰ «ζαναέτια» ποὺ ἔκαμε στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν Προῦσα ὡς τὴν Καיסάρεια στὴ ζωὴ του, κάπου κεῖ στὸ Ἰκόνιο, πρὶν γίνει παπᾶς, κάτι ἔκαμε στραβό, μὰ ποτὲ δὲν τιμωρήθηκε ὅπως τώρα στὴν παπαδοσύνη του, ποὺ ἔξι μῆνες εἶχε παυθεῖ ἀπὸ κάθε ἱεροπραξία. Ἀπὸ δῶ καί πέρα στεφάνωνε «νομίμως» πλιά! Τὰ Χριστοῦγεννα τοῦ 1881 τὰ θυμότανε μὲ ντροπὴ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ὥσπου παρέδωκε τὸ πνεῦμα καί «ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον».

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΗΤΙΚΟ ΜΑΚΡΙΝΟ ΤΑΞΕΙΔΙ.

Ἡ θεία ἡ Δοχμὴ, ποὶ εἶται ἡ φαυλομένη ἀδελφὰ
 τῆς πολιτείας μας καὶ ἡ φαυλὴ βίβη παῖς οἱ
 ἀρραβὺς - ὁ δὲ δάμιος - καὶ τὰ ἰδορὶ - ἀπὸ πρὶν
 τῆς ἀρχιεπισκοπῆς - ὅθεν τὴν εἶδεν τὰ χεῖρα ~~αὐτῆς~~
 φάσκει, καὶ τὰ πρῶτα τῆς εἶται οἱ ὑπόλοιποι
 ἀπὸ τῆς οἰκουμένης τῶν λόπων μας, ὅταν τὴν
 ἔπαιρναν ὑφάδα ὁ δὲ λογιστὴς τὸν καὶ τὰ
 προικὰ τῆς κοίτης τῆς ποὶ ἡ φαυλὴ εἶται δα-
 δὲ ἡ καὶ ἡ καὶ ἀναλωτὰ καὶ ὑγερὰ ἡ καὶ
 καὶ σαρκωτὰ καὶ φαυλὰ καὶ καὶ καὶ
 καὶ δὲ ὁ δὲ χεῖρ καὶ ὁ δὲ τῆς δοχμῆς τὰ παῖς
 τῶν λόπων μας καὶ ὁ δὲ τῆς καὶ αὐτὴν τὴν καὶ
 τὴν χαρὴν τῆς θείας, καὶ τὸν οἰκουμένη
 ἀπὸ τῆς πολλῆς δοχμῆς, παῖς τῆς καὶ δὲ φαυλὴ
 ὑπαρχοῦσα, τὸ δὲ τῆς ὁ δὲ καὶ δὲ τῆς οἱ
 γυνόκα, φαυλὴ καὶ ὁ δὲ καὶ τῆς τῆς προικῆς
 μας καὶ πῆραν τὸν καὶ δὲ πολλὰ, τῆς
 θείας, καὶ τῆς καὶ τῆς ἄλλης καὶ τῆς θείας,
 ποὶ φιδόβη καὶ δὲ χεῖρ καὶ ἀποδωχὴν
 παῖς τῆς.

Καὶ ἐμακάθηται καὶ αὐτὴ καὶ ὁ δὲ τῆς οἱ
 γυνὴ, οἱ καὶ τῆς προικῆς καὶ δὲ τῆς καὶ
 καὶ τῆς τῆς δὲ τῆς τῆς φαυλὴ καὶ ἰδὲ
 δοχμῆς.

διάζεται στὴ διάστρα καὶ τὸ φελεμένι κλωστή—κλωστή νὰ τὸ μα-
σουριάξει, οὔτε νὰ πλέκει κάλτσες. “Ὅλα τώρα τὰ βρίσκει ἔτοιμα.
Τί τὴν χρειάζεται τὴ κόνα Δοχτινιώ ;

Καὶ ἡ κόνα ἡ Δοχτινιώ, ἡ διάστρα, καταφρονεμένη τώρα, ἔσωσε
καὶ κατάλαβε, πὼς ὅλα στὴ ζωὴ περνοῦν, ὅλα ξεπέφτουν καὶ χά-
νουν τὴν ἀξία τους, καὶ πὼς κι’ αὐτὴ πιά πάει. ἔπεσε ἡ τέχνη της,
ξεχάστηκε κι’ ἔσβυσε.

Πολλὰ Χριστούγεννα πέρασε ἡ κόνα Δοχτινιώ σ’ ὅλης της τῇ
ζωῇ ἄσκημα καὶ δυστυχισμένα, μὰ σὰν τὰ φετεινὰ Χριστούγεννα
δὲ θυμᾶται. Γριὰ τώρα, δίχως δόντια καὶ μισόκουφη, πολεμᾷ καὶ
παλεύει μὲ τὴ ζωὴ. Ἡ ἀνέχεια τὴν κούρασε.

—Τί τὴν θέλω γὼ τὴ ζωὴ ; πάντω λέει καὶ ξαναλέει, σὲ κείνους
ποῦ τῆς μιλοῦν. Μόνη, ὀλομόναχη, ἀνάμεσα στοὺς πρόσφυγες μὲ τὸν
καιρό, ποῦ κυλᾷ γοργός, μετρᾷ τὰ λεφτὰ καὶ τίς ὥρες, κι’ εὐχεται
γρήγορο θάνατο.

—Γὼ τώρα πιά καλὸν παράδεισο.

Μέσα στὸ φτωχικὸ της δωμάτιο, ποῦ τὸ στολίζει ἡ πάστρα καὶ
ἡ νοικοκυρῶσύνη, ἔχει στὴ σειρὰ τὰ σεντούκια της. Σεντούκια πα-
λιά, ποῦ μοσκομυρίζουν, γιομάτα μὲ τὸ βίό της. Ἀπὸ τὰ ἀσπρόρ-
ρουχὰ της, ὡς τὰ κιλίμια κι’ ὡς τὰ γιάνια, ποῦ τὸ χειμῶνα ἔντυνε
τὸ σπίτι της. Τὸ μονάκριβό της κορίτσι, τὴν ἀφήκε χρόνους, καὶ
τώρα δίχως δόντια, μὲ τὰ μάτια φλογισμένα ἀπὸ τὸ κλᾶμα, σέρνει
τὸ κουφάρι της, μοιρολογᾷ μοναχὴ της κάθε βράδυ στὴ σκοτεινιά
καὶ κλαίει τὴ μοναξιά της. Γυρεύει τὸ θάνατο.

Κι’ ὅταν σουρουπῶσῃ καὶ κλειστῇ μέσα ὀλομόναχη, ταξιδεύει
—παρηγοριὰ ἔχοντας τὴ καντήλα της—στὴ Θράκη, ταξιδεύει κι’
ὁραματίζεται τὴν πολιτεία μας καὶ κατεβατὸ—κατεβατὸ φέρνει
μπροστά της ὅλη τὴ ζωὴ της, τὴ δούλεψή της, τὰ ὕφαντά ποῦ σώ-
ριασε καὶ στοίβαξε μὲ τοὺς κόπους της—τοὺς ἀμέτρητους κόπους—
σὲ πολλῶν σπιτιῶν ντουλάπια καὶ σεντούκια.

Καὶ τέτοιες μέρες χρονικὲς σὰν τὰ Χριστούγεννα, τί νὰ πρωτο-
θυμηθεῖ ! Τὴ περασμένη χρονιά ἔλεγε :

—Ἐγὼ πιά τὰ φετινὰ Χριστούγεννα ἔνε τὰ ὕστερνά μ’.

Φτωχή, μόνη—κοῦκος μοναχός—ἔκλαψε, πῆγε στὴν ἐκκλησιά—
ποῦ οἱ Ἀγισαρανταμάρτυρες !—μιὰ φτωχὴ ἐκκλησοῦλα μὲ σανίδια
στημένα, ἄκουσε τὸ τροπάρι τοῦ Χριστοῦ, ἔφτασε τὴν Πρωτοχρονιά
καὶ τῶν Φώτων καὶ ἔλπιζε νὰ πεθάνει καὶ νὰ μὴ ζήσει τέτοια μέρα
χρονικιά, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίκρα τῆς ἀπολησμονημένης, τῆς
ἐρημης, τῆς νηστικιάς.

Πέρις τέτοια μέρα χρονικιά, ἀνοίγοντας τὸ φορτσέρι της, ξε-

χώρισε ἀπὸ μέσα ἓνα ἀπὸ τὰ καλὰ γιάννια της καὶ τὸ πούλησε, γιὰ νὰ φτωχοπεράσει, ἓνα κομμάτι ψωμί, ἓνα φτωχὸ κατοστάρι, κι' αὐτὸ ποῦ πρῶτα νὰ τὸ κολλήσῃ;

Ἐφέτος ὅμως τὸ εὐχήθηκε κι' ἔγινε. Λίγες μέρες μπροστὰ ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἀρρώστησε. Μονάχη ὁλομόναχη, ἔπεσε τοῦ θανάτου. Ἀποχάθηκε σὲ ἄλλους κόσμους. Πρὶν ἀποχαθεῖ, πάλι κατεβατὸ—κατεβατὸ πέρασε ὅλη της ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴ κουρασμένη σκέψη της, θυμήθηκε τίς εὐτυχίες της, ἔφερε στὸ νοῦ της τίς χαρές της, τίς λύπες της. Κι' ὅταν ἡ γειτονιά τὴν ἔχασε μέρες καὶ μπαίνοντας τὴ θύρα της τὴ γύρεψε: - Κόνα Δοχτινιῶ λεγώ! ἡ κόνα Δοχτινιῶ ἡ διάστρα, μὲ τὰ μάτια στηλωμένα στὸ ταβάνι, πρόσμενε τὸν ἄγγελό της μὲ τὴ ρομφαία καὶ τὰ χρυσὰ ροῦχα νὰ τὴς πάρῃ τὴν ψυχὴ της τὴν ἀμαρτωλὴ, τὴν πάθια.

Καὶ ἰδὼς ἡ ὥρα, νᾶρτει ὁ ἄγγελος παραμονὴ Χριστοῦγεννα. Ὅταν ὁ κόσμος ἐτοιμαζόταν, ψώνιζε, γλεντοῦσε καὶ λατέρνες στολισμένες τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τὰ γιορτάσιμα καὶ τὰ παιδιὰ χαρὰ γιομάτα τραγουδοῦσαν τὰ κάλανδα.

Χριστοῦγεννα, Χριστοῦγεννα
πόψε Χριστὸς γεννιέται
πόψε γεννήθηκε Χριστὸς
καὶ Βασίλειός τοῦ κόσμου.

Εἶχε διαβαστεῖ ὁ ἑσπερινὸς κι' ὁ ἥλιος—κόκκινος—μόρικός νὰ πῶ—δίσκος, ποῦ ἄναβε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔβαφε φλόγα, κατέβαινε σιγὰ—σιγὰ, νὰ πᾶι ν' ἀναπαυτεῖ, νὰ ξεκουραστεῖ ἀπὸ τὸ ταξίδι τῆς ἡμέρας, ὅταν ἡ κόνα Δοχτινιῶ ἑβδομηντάρρα, βασανισμένη, ὀρφανή, πεινασμένη, μέσα στὸ φτωχικὸ προσφυγικὸ δωματιάκι της παρὲδωκε τὸ πνέμα, ὅπως θᾶλεγε, στὸν ἀρχάγγελο, τὸν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο, τὸ Μιχαήλ.

—Ἐλᾶ, Ἀρχάγγελε, θὰ τοῦ εἶπε. Ἔδωκα τὸ λόγο μου πῶς δὲ θὰ ζήσω ἄλλα Χριστοῦγεννα καὶ εἶμαι ἔτοιμη γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι. Τίποτε δὲ μὲ κρατᾶ στὸ κόσμο τοῦτο, μήτε τὰ φτωχὰ μου σεντούκια, τίποτε. Κι' ὁ Ἀρχάγγελος, γελαστός καὶ λαμπρός καὶ χρυσοστόλιστος τὴν ἀποκοίμισε γιὰ πάντα.

Τὴν ἄλλη μέρα—ἀνήμερα—τὴν κόνα Δοχτινιῶ, τὴν ἀπόθεσαν στὸ ριχὸ μνήμα της—δυὸ μέτρα γῆς—γιὰ νὰ πᾶι ἀπὸ κεῖ ποῦ ἦρθε.

«Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει».

Πίσω της ὅμως ἄφησε τὴ γλυκεῖα θύμηση μιᾶς γυναίκας μὲ ψυχὴ καλλιτεχνικά, δημιουργὸ τῆς λαϊκῆς τέχνης, τὴ θύμηση μιᾶς ὑφάντρας, ποῦ δὲ θὰ ἔχεσται γιὰ τὰ ἱστορήματά της.

ἀλατζᾶς=πανὶ γαλάζιο, ὕφασμα σπιτικό, πὺν τὸ ὕφαιναν στὰ σπιτικά
ἀργαλειὰ (τοὺς λάκους).

ἀμὰ=ἀλλὰ, ὅμως.

ἀμπὰς=ὕφασμα σπιτικό, μὲ μαλλιά χοντρά γιὰ τοὺς δουλευταδες.

ἄραμ γέν' = ἄρα γίνεται καὶ μὴ γίνεται.

ἄφτριγια (ἦ)=ἡ καπνοδόχη.

βερ σελάμ (τουρκ. φρ.)=δόσε χαιρετισμό, τέλος πάντων.

βλαντί=τὸ μεταξὺ τοῦ γάμου.

γιούρτ=ἐρειπωμένο, ἐρείπιο.

γίσμπα=ὑπόγειο, καλύβα.

ἔμ=καί, βέβαια.

ζαχερὲς=προμήθεια.

κάλφας λ. τ.=ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ομάδας ἐργατῶν, ὕστερα ὁ ἀρχιτέκτονας.

κάτ'=(ἔνα κάτ') μιὰ ἀπιφάνεια.—Πόσα κάτια νῆμα ἔβαλες λέγῳ ;

καρκαντζέλλ' =καλικάντζαροι.

κονσοῦλιο=τὸ ἱατρικὸ συμβούλιο.

κονγμουτζῆς (ὁ) καὶ κονγιουμουτζῆς=ὁ χρυσοχόος.

κούλκα=γαλοπούλα καὶ κούλ'κα=ἡ ἀνόητη.

κουσκουσουρέγῳ=μιλῶ σὲ βάρος κάποιου.

κισλὰς=στρατώνας.

κόχ' (ἦ)=γωνιὰ καὶ κουχή.

λιῶ=λέγω, λέω, λιῶ κλητ.—Ἐλα λιῶ!=ἔλα σύ.

ντζαντὲς=(ὁ)=ὁ μεγάλος δρόμος.

μεράς=λειβαδότοπος, βοσκοτόπος.

ματζίρ(ι)σσα=πρόσφυξ.

μπασμάς=τίσι, πανὶ χρωματιστό.

μπερχανάς=ἀπέραντο μέρος, χτήμα, σπίτι.

μπογιαμάς (ὁ)=εἶδος κρασιοῦ μαύρου καὶ στιφοῦ.

μπούζουρος (ὁ)=ἡ παπαρούνα καὶ ὁ κατακόκκινος ἄνθρωπος.

μπεζαχτάς=τὸ ταμεῖο, ὁ μπουφές, ὅπου ὁ κάπελας κερνᾷ καὶ εἰσπράττει.

μπιλέ=μάλιστα λ. τ.

μούκια (ἦ)=σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ μὲ ἀστραχάνι ἢ γούνωμα ἄγριου ζώου.

μουςάντριγια=τὸ τοιχισμένο μεγάλο ντουλάπι τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου συμμα-
ζευαν τὴν ἡμέρα τὰ στρώματα τοῦ ὕπνου.

μουζντὲς=ἀναγγελία, εἴδηση.—Μουζντὲ ἔπαιρναν ὅταν ἐρχότανε ὁ ξε-
νητεμένος ἢ βάρφτιζαν τὸ παιδὶ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ἔτρεχαν τὰ παιδιὰ νὰ ποῦν
τὸ νομα στὴ μητέρα.

Μοαβίν'ς=ἄξιωμα πὺν εἶχαν οἱ ραγιάδες τῆς Τουρκίας, νὰ παίρνουν
μέρος στὰ συμβούλια τὰ νομαρχιακὰ εἶδος ἐπιθεωρητή.

μουσουμπέτκο=μισητὸ (βρισιά)

μοιραλὰγς=μέραρχος (μῖρ—ἀλάϊ).

παπά=τὸ ροῦχο.—Τὸ παιδί, ποὺ μαθαίνει νὰ μιλᾷ, λέει τὰ ρουχαλάκια του: παπά.

πασπατεύγω=μὲ τὰ χέρια ψάχνω στὰ τυφλὰ τὴ νύχτα.

ποιοῦρι=εἶδος πανταλονιοῦ τῆς λαϊκῆς ἐνδυμασίας τῶν Θρακικῶν (Βλ. Ἀρχεῖον Β'. τ.)

πούντα καὶ πόντα=βαρὺ κρυσολόγημα, ἢ πνευμονία.

πουντιάζω=κρυσολογῶ βαρειά.

προμαζεύγω=περιμαζεύγω, περιορίζω.

προσπέφτω (προσπίπτω)=πέφτω παρακαλώντας.

σαγιὰκ (τὸ)=ῥφασμα ντόπιο χειμωνιάτικο, ποὺ τὸ ὕφαιναν μὲ μαλλὶ πρόβειο. (Βλ. Ἀρχεῖο Β'. τ.)

σαλταμάγκα (ἦ)=τὸ πάνω μέρος τοῦ κουστουμιοῦ τῆς λαϊκῆς ἐνδυμασίας. (Βλ. Ἀρχεῖον Β'. τ.)

σαλτανατλῆς=αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὰ μεγαλεῖα=ὁ μεγάλοπρεπος.

σαρκι (τὸ)=τούρκικο τραγοῦδι, ποὺ τὸ τραγοῦδοῦσαν μετὰ τὸν ἀμανέ καὶ ποὺ πηγαινε στὸν ἦχο καὶ στὸ μέλος τοῦ ἀμανέ.

σέλα (ἦ)=τοῦ ποιοῦρι τοῦ πίσω μέρος, ποὺ κρέμεται ἀνάμεσα καὶ πίσω ἀπὸ τὰ δυὸ πόδια.

στορίζω=ζωγραφίζω κάτι (ἱστορῶ).

σύβρασ' (ἦ)=κρομμύδι φιλοκομμένο καὶ τσιγαρισμένο στὸ τηγάνι μὲ λάδι, ἢ σαμόλαδο, γιατί στὴ Θράκη ξοδεύονταν τὸ σισαμέλαιο.

σινανάγ'=τὸ καντήλι.

τζίγερ (τὸ)=πνεύμονας (λ. τ.) λαϊκὰ καὶ φονκί.

τοάφκο=ἄστεϊο (λ. τ.)

τσαρὲς=τρόπος εὐκολίας, διέξοδος.—Θὰ βρεθεῖ ὁ τσαρὲς.

τσαροῖ=ἡ ἀνοικτὴ ἀγορά. Ἡ κλειστὴ ἐλέγετο ἀραστάς καὶ ἦτο θολωτή.

φασούρα=μουρμούρα, γκρίνια.

φηκάς' (τὸ)=τὸ θηκάρι τοῦ μαχαιριοῦ.

φορτάξρι=σεντοῦκι μὲ θῆκες μέσα.

χαῖρσίζκο=ποὺ δὲν ἔχει (χαῖρ)=εὐκή.

χούγια=οἱ φυσικὲς ἰδιοτροπίες, τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

χουμαγι=εἶδος πανιοῦ.

χουσμετεύγω=κάνω χουσμέτια, δουλειά, ὑπηρεσία.

χουσμέτια=οἱ δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ.

χάσκο=καθάριο.

χάν'=ξενοδοχεῖο.